

Periodiek

Historische Kring Maarssen, 51^e jaargang
nr. 4 - 2024

IN DIT NUMMER:

**KATHOLIEKEN
NOOIT
WEGGEWEEST**

EN ONDER ANDERE:

**BOUWGESCHIEDENIS
SLOT ZUYLEN**

STRAATWEG 1813

**GODSDIENSTTWISTEN
OP GUNTERSTEIN**

INTERNATIONALE **ISC** SCHARELVEEES
CONTROLE

Voor erkend scharelvulees

Slagerij
Dorresteyn
sinds 1882

Nassastraat 4
Tel. 0346 - 561219
Maarssen

RADIO - T.V.
ELECTR. HUISHOUDELIJK
+ VOORDEEL + VAKMANSCHAP
+ KWIEKE SERVICE

★
radio en t.v. speciaalzaak
★

elektron
Nassastraat 9-11,
3601 BA Maarssen
telefoon: 0346-562081

TWEEWIELERSPECIALIST

Bij ons is iedereen welkom
waar de fiets ook vandaan komt.

Nassastraat 99, Maarssen
Telefoon: 0346-760760

info@honigtweewielerspecialist.nl
www.honigtweewielerspecialist.nl

 VOLG ONS OP FACEBOOK
WWW.FACEBOOK.COM/HONIGTWEEWIELERSPECIALIST

VAN VREDENDAAL & ZN
aannemersbedrijf restauratiewerken

anno 1911

Harmonieweg 1 3603 BN Maarssen

info@vanvredendaalenzn.nl 0346
561356
www.vanvredendaalenzn.nl 06 12 961
465

colofon

De Historische Kring Maarssen is opgericht op 11 september 1972 en opgenomen in het verenigingsregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en Omstreken onder nummer 301763120000.

Informatie en contact

Website: www.historischekringmaarssen.nl
E-mail: secretaris@historischekringmaarssen.nl

Bestuur

Bert Appeldoorn, voorzitter
E-mail: voorzitter@historischekringmaarssen.nl
Arie van Ginkel, secretaris
Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 0346-564168
E-mail: secretaris@historischekringmaarssen.nl
Len Goossens, penningmeester
E-mail: penningmeester@historischekringmaarssen.nl
Helma Bokhove, Bert de Ruiter

Ledenbeheer

Jantien de Ruiter
E-mail: ledenbeheer@historischekringmaarssen.nl
Tel: 0346-563599

Ereleden

Mevr. G.M. Willekes-van Putten (24-02-2000), dhr. B. de Ruiter (21-02-2002), mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema (23-02-2006), dhr. B. Visschedijk (26-02-2009), mevr. A. Wolters-Dekkers (03-03-2011), dhr. H. Blaauw (06-03-2014), dhr. H. van Bommel (28-10-2021), dhr. drs. W. Smits (07-03-2024)

Leden van verdienste

Dhr. drs. W. Smits (10-02-1994), mevr. A.P. van Haften-van Rijswijk (26-02-2015), mevr. R. Tjhuis (10-03-2016)

Redactie Periodiek

Piet Gentenaar, Astrid Rosenbrand, Bert de Ruiter, Els Sonneveld, Ria Tjhuis, Jaap Trouw, Arjan van Weele, Irene van 't Wout, Annemieke Woutersen
Kopij zenden aan Piet Gentenaar.
E-mail: redactie@historischekringmaarssen.nl
Verkoop losse nummers: Bert de Ruiter, Nicolaas Maesstraat 6, tel: 0346-563599

Lidmaatschap

Het lidmaatschap bedraagt € 17,00 per jaar. Opzeggen kan alleen per kalenderjaar. Voor meer informatie en aanmelden als lid van de Kring zie de website of neem contact op met Jantien de Ruiter, Nicolaas Maesstraat 6, 3601 DR Maarssen.
Tel: 0346-563599. E-mail: ledenbeheer@historischekringmaarssen.nl
Bankrekeningnummer NL93INGB0002907376 t.n.v.
Penningmeester HKM

Vormgeving en productie

Topic Creatieve Communicatie, Wierden.

inhoud

- 123 Colofon en inhoud
- 124 Kringnieuws
- 125 Nieuws van het Vechtstreekmuseum
- 126 De bouwgeschiedenis van Slot Zuylen
- 130 Godsdiensttwisten op Gunterstein
- 138 Katholieken nooit weggeweest na de Reformatie
- 146 Straatweg 1813
- 153 Achter de schermen
- 154 Uit het archief
- 155 Oud Nieuws
- 157 Nieuwe publicatie

Inleverdatum kopij

U kunt kopij voor het volgende nummer inleveren vóór 15 december 2024.

Disclaimer

Het overnemen van artikelen en afbeeldingen zonder toestemming van de redactie is niet toegestaan. De inhoud van de artikelen is voor verantwoording van de auteur. De Historische Kring Maarssen heeft al het mogelijke gedaan om de eventueel rechthebbenden op beeld en/of tekst te achterhalen. Als u meent aanspraak te kunnen maken op dergelijke rechten, verzoeken wij u contact op te nemen met het bestuur via de secretaris.

op de cover

Heilig Hartkerk Maarssen. Foto Ria Tjhuis.

Ledenenquête

Meer dan 250 leden hebben meegewerkt aan de enquête waarvan de uitkomsten ons, (bestuur, redactie, werkgroepen), een beeld geven over hoe u als lid van de HKM onze activiteiten ervaart en hoe wij de kwaliteit mogelijk kunnen verbeteren. Wij zijn blij met de grote respons! Er is in alle gevallen via e-mail gereageerd. Van de mogelijkheid om de beschikbare papieren versie in te vullen is geen gebruik gemaakt. Direct na sluiting van de inzendingstermijn hebben we met grote belangstelling naar de antwoorden op de vragen gekeken en natuurlijk naar de daarbij gevoegde opmerkingen en aanbevelingen. Dankzij de degelijke opzet van Roel Houwink, de architect van het model, konden we snel inzicht krijgen. Als u dit Periodiek leest, zullen wij alle gegevens grotendeels al verwerkt hebben, conclusies hebben getrokken en misschien al gedachten hebben over het mogelijke vervolg. Natuurlijk zullen wij dit alles met u delen in de volgende editie van ons Periodiek.

Actualisering HKM-verenigingsregels

Als rechtspersoon (vereniging) is de Historische Kring gebonden aan wettelijke regels en binnen de Kring maken we ook regels om alles in goede banen te leiden en het vooral aangenaam te hebben met elkaar. De statuten, het huishoudelijk reglement, de gedragsregels en andere geschreven en ongeschreven regels en afspraken, zijn er om de Kring goed te laten functioneren. Samenleving en wetgeving veranderen, andere eisen worden gesteld en andere wensen komen naar voren. Dus werd besloten onze regels weer eens goed tegen het licht te houden en actueel te maken. Ook kunnen nieuwe zaken meegenomen worden bij in te voeren veranderingen. Het bestuur is daar nu mee bezig en heeft het voornemen om op de komende jaarvergadering zowel noodzakelijke als wenselijke aanpassingen voor te stellen. Daarbij worden we bijgestaan door notaris mevrouw Lilian Hummel van het Notariaat De Vecht.

Avond voor nieuwe leden

Om alvast in de agenda te zetten! Op donderdag 23 januari 2025 organiseren wij weer een avond voor nieuwe leden.

Graag vertellen we dan over de historie en activiteiten van onze vereniging. Dat zal worden gedaan aan de hand van een presentatie door het bestuur en vertegenwoordiging van de Periodiekredactie en andere werkgroepen. Verder kunt u de bibliotheek bezoeken en de beeldbank inzien. We genieten op die avond de gastvrijheid van het Vechtstreekmuseum. De bijeenkomst begint om 20.00 uur. Allen die in 2024 lid geworden zijn, zullen nog afzonderlijk worden benaderd. Andere leden zijn natuurlijk ook van harte welkom op een dergelijke avond. Wel is het dan handig dit te melden bij de secretaris, email secretaris@historischekringmaarssen.nl

Filmavond

Op 21 november organiseren we weer een filmavond. Ditmaal in de Heilig Hartkerk aan de Breedstraat om 20.00 uur. We vertonen een compilatie van diverse films welke zijn aangeboden aan de HKM. Deze films gaan over de periode tussen 1940 en 2011. Deze compilatie is eerder vertoond in 2015 en wordt nu op veler verzoek herhaald.

Lezing

Op 30 januari 2025 verzorgt Ron Moers alsnog de lezing over de in 2017 afgebrande boerderij De Croesen, ook wel Het Grote Gras genoemd, gelegen aan de Zogweteringlaan. Deze boeiende lezing vindt plaats in de Open Hof aan de Kerkweg 60 te Maarssen, aanvang 20.00 uur.

Contact auteurs

Begin september organiseerde de redactie een nazomerborrel in het Vechtstreekmuseum voor redactieleden, bestuur en auteurs. Contact met de groep auteurs is voor ons erg belangrijk. Zij zijn tenslotte degenen die steeds weer zorgen voor historisch interessante artikelen.

Kopij

De oproep die wij plaatsten voor contact met ooggetuigen van de bevrijding in mei 1945 heeft al enkele boeiende contacten en ook interessante verhalen opgeleverd. De redactie blijft geïnteresseerd in ooggetuigenverslagen van die historische gebeurtenis. ●

Dit najaar loopt er een mooie en bijzondere tentoonstelling

Verzamelliefde van rijke vrouwen in de achttiende eeuw

In deze verrassende tentoonstelling rondom het poppenhuis van Goudestein geven we u een beeld van de dure hobby van rijke vrouwen in de achttiende eeuw, namelijk het inrichten van poppenhuizen. Dit gebeurde zeer gedetailleerd en naar voorbeeld van de echte woonhuizen. De voorwerpen werden verzameld op hun reizen of ze lieten deze vervaardigen door ambachtslieden. Het poppenhuis van Goudestein geeft een prachtig beeld van een achttiende-eeuwse buitenplaats. De inrichting van de vertrekken straalt rijkdom, vakmanschap en goede smaak uit. Dat is te zien aan de meubels, wandbekleding en de gebruiksvoorwerpen uit alle windstreken.

18de Eeuw

De rijke vrouwen droegen in deze periode extreem wijde jurken, die waren versierd met kant en linten. De taille van de jurk was zeer smal. Hierdoor leken de vrouwen erg slank.

Daarnaast geven wij een beeld van de mode in die tijd: hoe gingen deze rijke dames in de achttiende eeuw gekleed en hoe brachten zij hun dagen door?

Verder is er aandacht voor poppenhuizen uit verschillende andere musea.

Verzamelen is van alle tijden: er zijn prachtige verzamelingen te zien van onder andere antieke poppen. ●

De bouwgeschiedenis van Slot Zuylen

Daan Wolfert

De komende tijd zult u Slot Zuylen in de steigers zien staan. De reden daarvoor is dat het dak gerenoveerd gaat worden. In verband daarmee is besloten om tijdens deze renovatie een tentoonstelling te organiseren over de bouwgeschiedenis van het Slot. Op de website kunt u informatie vinden over openingstijden, lezingen, rondleidingen en dergelijke.

De bouwgeschiedenis van Slot Zuylen kent drie belangrijke gebeurtenissen:

1. De bouw van een woontoren (donjon) rond 1300 en de verwoesting daarvan in 1422.
2. De bouw van een nieuw kasteel in de zestiende eeuw, een 'waterburcht'.
3. De verbouw van deze waterburcht tot een riant, achttiende-eeuws buitenverblijf.

Archeologisch onderzoek

De bouwgeschiedenis begint in de dertiende eeuw met een woontoren. De fundamenten daarvan

bestaan nog steeds. In 1981 werden tijdens een archeologisch onderzoek op het terras bij de theeschenkerij de funderingen gevonden van een vermoedelijk dertiende-eeuwse woontoren van 10,4 x 11,5 meter met muren van 2,7 meter dik. De eerste steen van deze donjon werd gelegd door Steven van Zuylen. Het kasteel en het dorp danken hun naam aan deze bouwer. Over de opbouw van de donjon is niets bekend, behalve dat zich in de zuidwestmuur een privaatkoker (toilet) bevond. Deze woontoren werd in 1422 verwoest tijdens de Hoekse en Kabeljauwse Twisten.

Pas in 1510 begon de toenmalige eigenaar van het Slot, Willem van Rennenberg, met de voorbereidingen voor de bouw van een nieuw kasteel. Hij liet de puinhopen van de oude woontoren verwijderen en liet een 'waterburcht' bouwen. Een waterburcht of waterslot is een type kasteel waarbij een kasteelcomplex direct omgeven is door een brede gracht. De buitenmuren van het kasteelcomplex zelf zijn de belangrijkste verdedigingswerken en zijn daarom erg dik. De gebouwen staan meestal rond een binnenplein/-hof, en worden vaak verbonden door een schild- of weermuur. Hoektorens zorgen voor extra verdediging. De vorm is typisch voor vlakke en lage landstreken. Er staan in Nederland nog verschillende waterburchten, zoals slot Loevestein en het Muiderslot.

Bouwers en bewoners

Wie de bouwmeester van Slot Zuylen was, is niet bekend, maar enkele historici wijzen naar de bekende Rombout II Keldermans. Omstreeks 1525 wordt het kasteel opgeleverd en gaan Willem van Rennenberg en zijn echtgenote Cornelia van Culemborg er wonen. Willem overleed in 1545. In zijn testament had hij een bijzondere wens laten opnemen. Zijn lichaam moest begraven worden in de abdij van Oostbroek (de Bilt), zijn hart in de Slotkapel van Slot Zuylen (dat was het oude Ro-

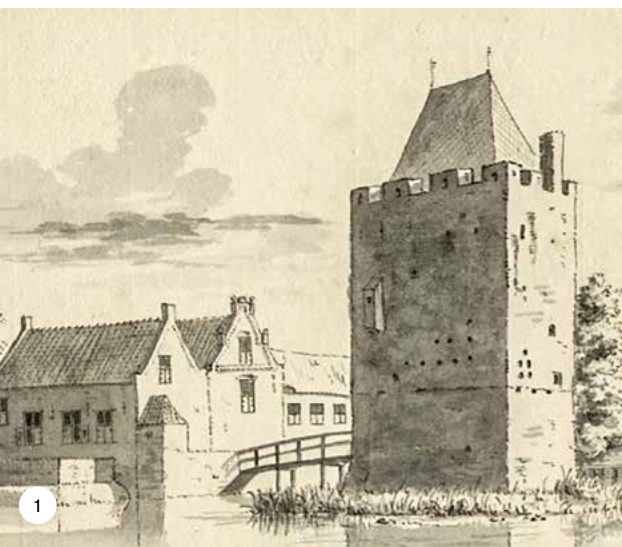

Slot Zuylen in de zestiende eeuw.

maanse kapelletje uit ± 1200, de voorloper van de kerk die Adam van Lockhorst heeft laten bouwen in 1652) en zijn ingewanden in de kerk van Westbroek. Aan die wens is gehoor gegeven, maar toen in 1580 de abdij van Oostbroek werd afgebroken, is zijn lichaam bijgezet in de kapel van Slot Zuylen. In de kerk van Westbroek bevond zich in de zestiende eeuw een glas-in-loodraam. Dat raam is verdwenen, maar het is afgebeeld in de *Monumenta* van Aernout van Buchell, een Utrechtse advocaat. Het Westbroekse kerkraam dat in deze verzameling opgenomen is, stelt voor: Willem, met zijn familiewapen om de schouders, samen met Cornelia in biddende houding, daaronder een

aantal wapenschilden en onderin een tekening van een rechthoek met daarin de tekst: 'Hier leyt begraven het / ingewant vande eedelen welgebore heere / heeren Willem burchgrave / tot Runneberch h. tot zuylen westbroek'.

Glas-in-loodraam met Willem en Cornelia.

Woontoren van het Huis Lunenburg in Nederlangbroek. Zo ongeveer zal de donjon in Zuylen eruit hebben gezien.

Grafsteen van Van Rennenberg.

Graven naar een graf

In januari 2000 werd in het kerkje in Oud-Zuilen, de voormalige Slotkapel van Slot Zuylen, de elektrische vloerverwarming vernieuwd. Toen werd van de gelegenheid gebruik gemaakt om te zoeken naar het graf van Adam van Lockhorst, de man die de kerk heeft gebouwd en die overleden is in 1656. Men meende dat Van Lockhorst begraven zou zijn in een graf 'voor den dorpel van het choor'. Natuurlijk begon men daar het onderzoek. Toen de vloerplanken verwijderd waren,

hoeken ontbreekt. In het midden van de steen is een groot familiewapen van Van Rennenberg afgebeeld. In de medaillons op de hoeken komen wapens voor. Op de vier randen van de steen is te lezen: *'Hier leit begraven / het hert vanden Eedelen Heere, Heer Willem / Vrye Grave Tot Renne- / berch Heer van Zuylen ende Westbroeck en Oudehoern (= Oudehoorn)'*. De steen was in zeer slechte conditie en van opnemen was geen sprake. Alles is zorgvuldig uitgemeten en gefotografeerd en daarna is de grafkrans van Willem van

Een zwaar beschadigde grafsteen: de grafzerk van Willem van Rennenberg!

vond men een vloer van grijze plavuizen, maar helaas geen grafzerk. Wel veel puin en op meerdere plaatsen lagen op ongeveer 20 cm onder de grijze plavuizen rode plavuizen. Vlak daaronder vond men funderingsresten van het voormalige Romaanse kapelletje, maar geen grafsteen. Het onderzoek ging verder en een paar meter verderop trof men stukken hardsteen aan: een zwaar beschadigde grafsteen: de grafzerk van Willem van Rennenberg! De steen heeft een afmeting van 100 x 200 cm en is 25 cm dik en één van de

Rennenberg, de man die Slot Zuylen weer opbouwde, niet verder verstoord en is de kerkvloer weer gedicht.¹⁾

Verbouwingen

Tussen 1525 en 1752 hebben er geen fundamentele verbouwingen in het Slot plaatsgevonden. Dat veranderde in 1752. Toen was Diederik Jacob van Tuyll van Serooskerken heer van Zuylen en Westbroek. Hij was de vader van de bekende Belle van Zuylen. Hij gaf aan architect Jacob Marot, de zoon

van de bekende Daniël Marot, de opdracht voor een ingrijpende verbouwing. Volgens de mode van die tijd moest het middeleeuwse kasteel 'omgebouwd' worden tot een zomers buitenverblijf. De slotgracht, de ophaalbrug en de kleine ramen hadden hun verdedigingsfunctie verloren en waren dus niet meer nodig. Marot maakte daarom een geheel nieuw ontwerp om aan de wensen van Diederik Jacob van Tuyll tegemoet te komen. Misschien heeft hij hierbij Huis Ter Meer voor ogen gehad. Deze buitenplaats had toen een U-vorm, een hoofdhuis met twee loodrecht daarop staande vleugels. Zo zou ook Slot Zuylen worden. Om dit te bereiken vergrootte hij het Slot met een nieuwe hal en in het midden daarvan ontwierp hij een fraaie, statige ingang. Hierdoor werd een stuk van de oude zware buitenmuur opeens een binnenmuur. Een deel van de slotgracht werd gedempt, waardoor er voor de nieuwe hal een voorplein ontstond. Hierdoor werd het mogelijk dat de koetsen tot voor de nieuwe ingang konden rijden. De oorspronkelijke ingang werd dichtgemetseld en de ophaalbrug afgebroken. In het nieuwe front van het kasteel kwamen vijf partijen grote ramen, symmetrisch geplaatst rond de nieuwe ingang.

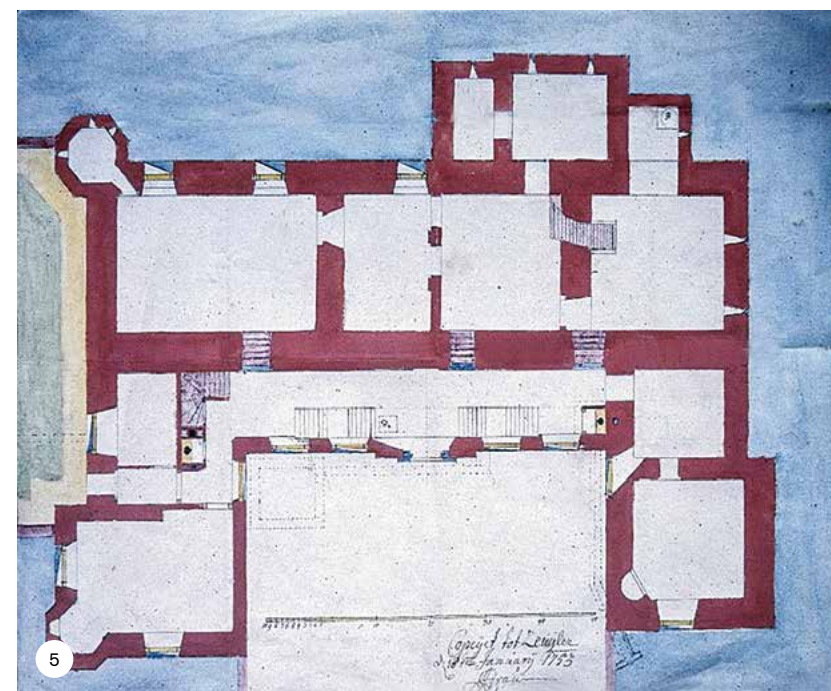
Ook de gevels kregen nieuwe grote ramen. Bovendien liet hij een tweede vleugel bouwen, waardoor het voorplein van drie kanten ingesloten werd door de nieuwe hal en de twee zijvleugels. Nu, in 2024, is het dak van het Slot aan renovatie toe. Hier en daar is sprake van lekkage. Enkele schilderijen hebben om die reden een andere plaats gekregen. Het wordt dus hoog tijd dat het probleem grondig wordt aangepakt. Waarschijnlijk in het najaar zal gestart worden met de werkzaamheden.

Tentoonstelling

Het management van het Slot heeft een tentoonstelling over de bouwgeschiedenis gekoppeld aan deze renovatie en geeft daarbij een rijk geïllustreerd magazine uit. Zoals gezegd: houd de website van het Slot, www.slotzuylen.nl, in de gaten! ●

Noten

1. De informatie over de wens van Willem van Rennenberg komt uit: Tineke Barneveld, 'Den zonderlingen wensch' van Willem van Rennenberg, in *Slot Zuylen Nieuwsbrief*, april 2018, jrg. 20, nr. 1, p. 14-15.

Het oorspronkelijke Slot met dikke muren + de nieuwe hal met trappenhuis + de nieuwe vleugel (links) + het voorplein.

Godsdiensttwisten op Gunterstein

Jos Odekerken

Waren het inderdaad godsdiensttwisten of zat er meer achter de ruzies die zich op de Breukelse ridderhofstad afspeelden tijdens de eerste jaren van het zogenaamde derde Gunterstein (van 1680 tot heden)? ¹⁾ We hebben het over de periode na de voltooiing van de nieuwe ridderhofstad volgend op de verwoesting door de Franse troepen van het tweede Gunterstein (1518-1673) in het Rampjaar 1672-1673. Dit artikel belicht de vele perikelen rond de eigenaars van Gunterstein en hun familie in de decennia na de wederopbouw volgend op het Rampjaar.

Gunterstein onvervreemdbaar

Wat was het geval? We kijken terug. Magdalena Poulle (1632-1699), eigenaresse en bouwvrouw van het derde Gunterstein, was een zeer bemiddelde en ondernemende weduwe. Via executoriale verkoop verwerft zij in 1680 de ruïne die de Fransen hadden achtergelaten, met de bijbehorende ambachtsheerlijkheid van Tienhoven. Drie jaar later ontwerpt architect Adriaan Dortsman (1635-1682) voor de weduwe een strak classicistisch bouwwerk met een heuse slotgracht, een 'ridderhofstad' waardig. Zoals al vaker beschreven

regelt Magdalena testamentair via het zogenaamde 'fidei-commis' dat deze ridderhofstad in de toekomst onvervreemdbaar aan volgende generaties zal worden doorgegeven. ²⁾ Anders gezegd: testamentair wordt vastgelegd dat het bezit binnen de familie zal blijven.

Een stabiele toekomst

Alles prachtig geregeld dus voor een stabiele toekomst zou je denken, wanneer Magdalena in 1699 overlijdt. Vanaf dat moment wordt haar broer Benjamin Poulle (1646-1711), heer van buitenplaats Berkenrode in Heemstede, ook heer van Gunterstein en Tienhoven. ³⁾ Aanvankelijk woonde Benjamin aan de Fluwelenburgstraat in Amsterdam - tegenwoordig het rustige gedeelte van de Damstraat - en vervolgens aan het Singel 292. Benjamin ontwikkelde zich tot een succesvol koopman, reder en bankier. Hij huwde één van de rijkste vrouwen uit de zeventiende eeuw, Elisabeth Tiellens (1652-1724), met een geschat vermogen van 1.900.000 gulden. ⁴⁾ Dat Benjamin in goeden doen verkeerde, moge bijvoorbeeld blijken uit het feit dat hij op 1 oktober 1707 een bedrag van 175.000 gulden (tegen 5% rente) leende aan de armlastige prinses Emilia van Nassau (1569-1629), de jongste dochter van Willem van Oranje. Elisabeth en Benjamin kregen slechts één zoon, Pieter (afgebeeld op het bekende schilderij van Magdalena Poulle), die helaas op jonge leeftijd overleed. ⁵⁾

Onverwachte woelingen

Het derde Gunterstein kende dus een riant en stabiele start, maar de rust zou snel worden verstoord. Gedurende de eerste jaren van de achttiende eeuw ontwikkelde zich een reeks onverwachte woelingen, zo constateren we bij het bestuderen van documenten uit het Stadsarchief van Amsterdam en Het Utrechts Archief. ^{6,7)} De nieuwe eigenaar, Benjamin Poulle, stond niet echt te trappelen om meteen vanuit zijn riant behui-

Gunterstein, toegeschreven aan Jan ten Compe (1713-1761), privécollectie Gunterstein. Foto Jos Odekerken.

Benjamin Poulle (1646-1711), Nicolaes Maes (1634-1693). Privécollectie Gunterstein. Foto Jos Odekerken.

Sophia Trip, Bartholomeus van der Helst, 1670, Wikimedia Commons.

zingen in Heemstede en Amsterdam te verkassen naar zijn pasverworven erfgoed Gunterstein. Zijn uithuizigheid in Breukelen kwam een andere familie prima van pas.

Regentenregels

We richten de schijnwerper op het succesvolle Amsterdamse Handels- en bankiershuis Coymans, dat halverwege de zeventiende eeuw geleid werd door matrone Sophia Trip (1615-1679), weduwe van Joan Coymans (1601-1657), telg uit de bekende Amsterdamse regentenfamilie en moeder van zestien kinderen.⁸⁾ Bedenk bij het volgende dat in die tijd conventies en sociale codes binnen vermogende families van cruciaal belang waren om de continuïteit van het familiekapitaal te garanderen. Voor een bestuurlijke loopbaan, bijvoorbeeld binnen het stadsbestuur van Amsterdam, konden slechts gereformeerde kandidaten uit vooraanstaande families in aanmerking komen en zeker geen 'andersdenkenden' zoals katholieken of joden.

'Een vals en dobbelaer'

De familie Coymans was een typisch Amsterdamse patriciërsfamilie, woonachtig in een riant

stadspaleis aan de Keizersgracht 177, het zogenaamde 'huis van Coymans', gelegen tegenover de Westerkerk, waar tegenwoordig Amnesty International gevestigd is. Het eerste krasje op het smetteloze familieblazoen verscheen toen een buitenstaander zich aandiende aan de poort van dit familiebastion. Die buitenstaander heette Carel Voet (1631-1679). Helaas voor de familie was deze Carel onbemiddeld. Bovendien werd zijn financiële onkreukbaarheid door de familie Coymans in twijfel getrokken. Hij werd in de familiecorrespondentie neergezet als '*een bedrieger en een vals en dobbelaer*'. Toch slaagde hij erin zich op te werken tot kassier van het bedrijf. Sterker nog, hij kwam niet alleen in het geveel bij materfamilias Sophia Trip, maar wist ook de hand te winnen van haar dochter Aletta Maria (1641-1725).

Alweer een katholiek

Overduidelijk tegen heug en meug werd Carel Voet - want zonder een rooie cent en nog katholiek bovendien - na veel mitsen en maren via zijn huwelijk met Aletta in 1661 tot de familie toegelaten. Carel slaagde erin via deze familieband steeds verder '*in te cruipen*' in het beheer van het handelshuis zelf. Samen met zijn echtgenote

4a

4b

Pendantportretten van Isabella Lucretia Voet en Jan Baptist Barchman Wuytiers. Anoniem, particuliere verzameling.

De voorgevel van de Coymanshuizen, Keizersgracht 177; een dubbel grachtenpand ontworpen door Jacob van Campen, 1624. Stadsarchief Amsterdam.

Aletta kreeg hij een dochttertje dat Isabella werd gedoopt. Isabella zou een belangrijke rol gaan spelen in de ontwikkeling van Gunterstein.

We maken een sprong in de tijd. Op de prille leeftijd van 22 jaar wordt Isabella verliefd op nota bene ook alweer een paap: de rooms-katholieke Jan Baptist Barchman Wuytiers (1665-1711), hierna te noemen Barchman. Deze was niet alleen rooms-katholiek maar ook nog van lage komaf. Wat zijn acceptatie in de familie ook niet echt bevorderde, was het feit dat Isabella zich voortijdig door hem liet bezwangeren. Van een onbesproken levenswandel, zo belangrijk voor de familiealliantie, was hier dus geen sprake. Het toch ruim bemeten Coymanshuis aan de Keizersgracht werd nu echt te klein.

Verbanning naar Breukelen

In het voorjaar van 1689 stemde het familiebeeraad, na heftige discussies en om redenen van sociale discretie, in met beider 'gemengd' huwelijk,

weliswaar onder strikte huwelijkse voorwaarden. Op 10 april van datzelfde jaar werd het huwelijk tussen de inmiddels evident hoogzwangere bruid Isabella en bruidegom Jan Baptist voltrokken.

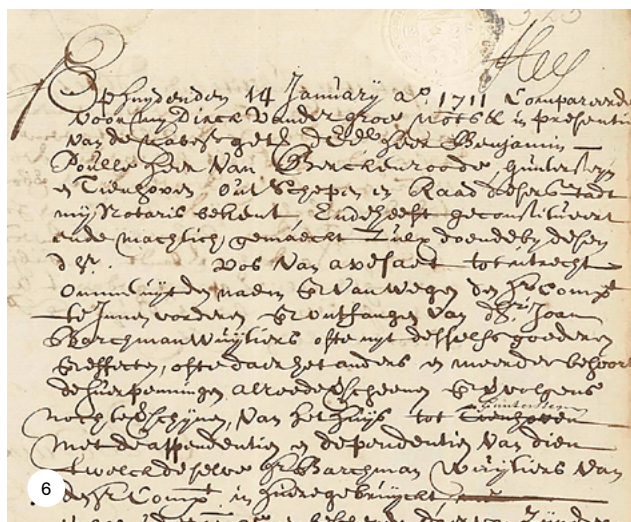
Later werd het echtpaar, waar de geboorten van negen nakomelingen elkaar in rap tempo opvolgden, resoluut uit het Coymanspaleis aan de Keizersgracht gezet. De familie-eer stond op het spel. Gezocht werd naar een verblijfplaats buiten het directe gezichtsveld van de Amsterdamse coterie (besloten gezelschap). Verbanning naar Breukelen volgde, in casu naar ridderhofstad Gunterstein, die de familie Poulle als bereidwillige verhuurder - de exacte verhuisdatum is onbekend - ter beschikking had gesteld. *Noblesse oblige*... Helaas voor de familie Poulle bleek men met Isabella, Jan Baptist en hun kinderen het paard van Troje te hebben binnengehaald.

Familieruzies

Nadat het kinderrijke Barchmangezin in de Breukelse ridderhofstad was neergestreken, konden de metersdikke muren niet verhinderen dat de heftige familieruzies ook tot de buitenwereld doordrongen. Vader Jan Baptist, katholiek zoals u weet, verzette zich heftig tegen het bijwonen door zijn kinderen van de avondmaalsvieringen in de Pieterskerk van Breukelen. Dit was aanleiding voor zijn schoonfamilie, onder aanvoering van moeder Aletta Coymans en haar zuster Elisabeth, te pleiten voor ontbinding van het huwelijk, voor die tijd een ongekende maatregel. Jan Baptist, die 'moeijelijke draeck', wilde echter van geen wijken weten. Hij overwoog zelfs om vanwege de religieuze druk van zijn schoonfamilie met zijn gezin het land te verlaten, maar zover kwam het uiteindelijk niet.

Achterstallige huurpenningen

Ook wat hun financiële verplichtingen betreft bleven de huurders van Gunterstein in gebreke. De Amsterdamse notaris Gerrit van der Groe wordt op 14 januari 1711 door Benjamin Poulle ingeschakeld om via een door de notaris geselecteerd intermediair op Gunterstein een exploot (akte) te overhandigen.⁹⁾ Daarin wordt Jan Baptist

14 januari 1711. Gedeelte van de aanmaning voor Jan Baptist Barchman Wuytiers, woonachtig op Gunterstein te Breukelen, via notaris. Stadsarchief Amsterdam, toegang 5075, inv.nr. 4220 archief notarissen pag. 125.

Barchman gemaand zijn achterstallige huurpenningen ten spoedigste te voldoen op straffe van een dagvaarding.

Dood op de kaatsbaan

Jan Baptist kwam kort daarna, in maart 1711, plotseling te overlijden. Dat gebeurde op de kaatsbaan in Utrecht. De precieze details zijn onbekend.

Kaatsbanen werden in die tijd geassocieerd met dronkenschap en vechtpartijen. De betreffende tekst in het begraafboek in Het Utrechts Archief luidt: '... d' Hr, Jan Baptist Barchman Wuytiers; 1. n. syn vrouw met onmundige kinderen, tot Breukelen op 't huys te Guntersteyn, en is alhier overleden in de Zuylestraet in de Caetsbaen; de wapens opgehangen en is gesonken, SO gl. - Jacobikerk ...'¹⁰⁾

Zijn dood werd door de gehele familie als een verlossing ervaren.

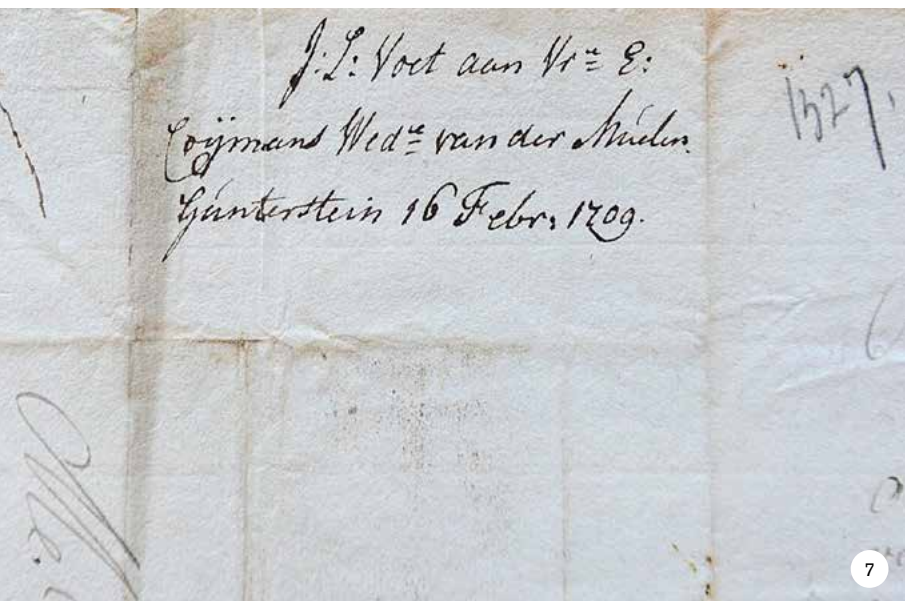
De vermelding van de Zuylestraat op het grafschrift duidt erop dat het hier geen plaats delict betrof, dus zal Barchman waarschijnlijk een natuurlijke dood zijn gestorven. Zijn dood werd door de gehele familie als een verlossing ervaren. Een week na zijn overlijden schreef Aletta Coymans: 'De Heer heeft mij van mijn grootste vijand verlost'. Niettemin werd Jan Baptist in de gereformeerde Jacobikerk van Utrecht begraven. Dat katholieken van aanzien zich toch in protestante hoofdkerken lieten begraven, was in die tijd niet ongevoel.

Leonard Beels, predikant te Breukelen

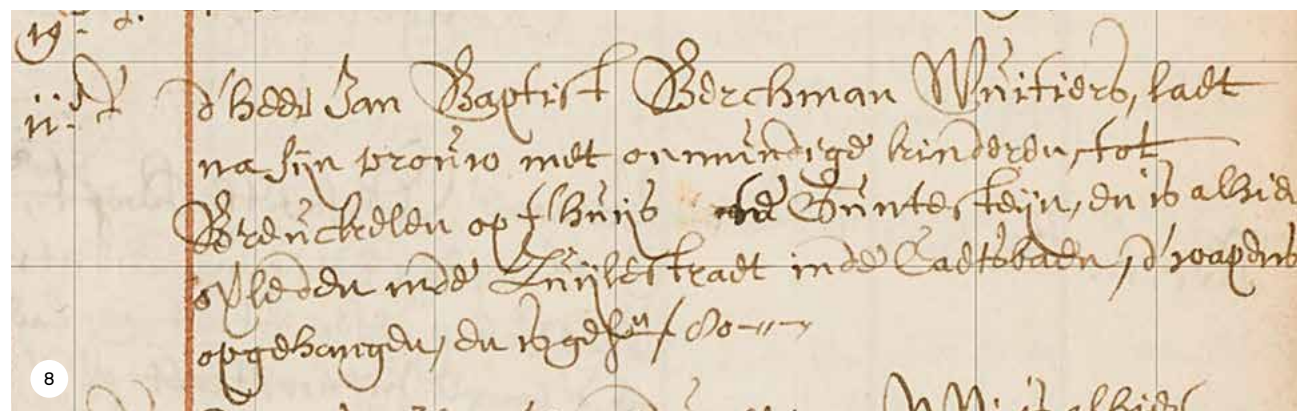
Op 17 mei 1711, twee maanden na het overlijden van haar vader, trouwt Isabella Barchman

Wuytiers (ook wel: Belle), dochter van Isabella en Jan Baptist, met Leonard Beels, een weduwnaar van drieëndertig jaar en predikant van de Hervormde Gemeente van Breukelen.¹¹⁾ Dit was wel het laatste wat vader Barchman voor zijn dochter in gedachten zou hebben gehad. Hij had dochterlief immers tijdens zijn leven verboden in Breukelen ter kerke te gaan 'want

sij daer den schoft sou sien'. Als ze elkaar desondanks toch zouden zien, zou hij Beels 'de arme en beene aen stuck slaen en de neck breeke'. Het huwelijk, dat vader Barchman dus niet meer meemaakte, was helaas van korte duur. Drie maanden na de bruiloft, op 6 augustus 1711, overleed Belle op 22-jarige leeftijd na een kort ziekbed aan de waterpokken.¹²⁾ Huurbaas Benjamin Poulle, heer van Berkenrode, Gunterstein en Tienhoven, stierf op 19 december van hetzelfde jaar. Krachtens de aanwijzing in zijn testament van 10 mei 1709 gaat het fideï-commis (erfstelling) over op zijn nicht Maria de Bordes (1649-1719), echtgenote van Ferdinand van Collen (1651-1735).

Gunterstein 16 februari 1709. Isabella Voet correspondeert met tante Elisabeth Coymans, weduwe Van der Muelen. Het Utrechts Archief, toegangsnummer 57, inv. nr. 82.

Begraafbewijs van Jan Baptist Barchman Wuytiers, woonachtig op Gunterstein te Breukelen, à f 80. Stadsarchief Amsterdam, Begraven 1701-1711, toegang 711, inv.nr. 128 pag. 839 Barchman Wuytiers.

Jokkebrok wordt aartsbisshop

Vermeldenswaardig in de annalen van Gunterstein is nog dat Cornelis Johannes Barchman Wuytiers (1693-1733), broer van Belle, zijn

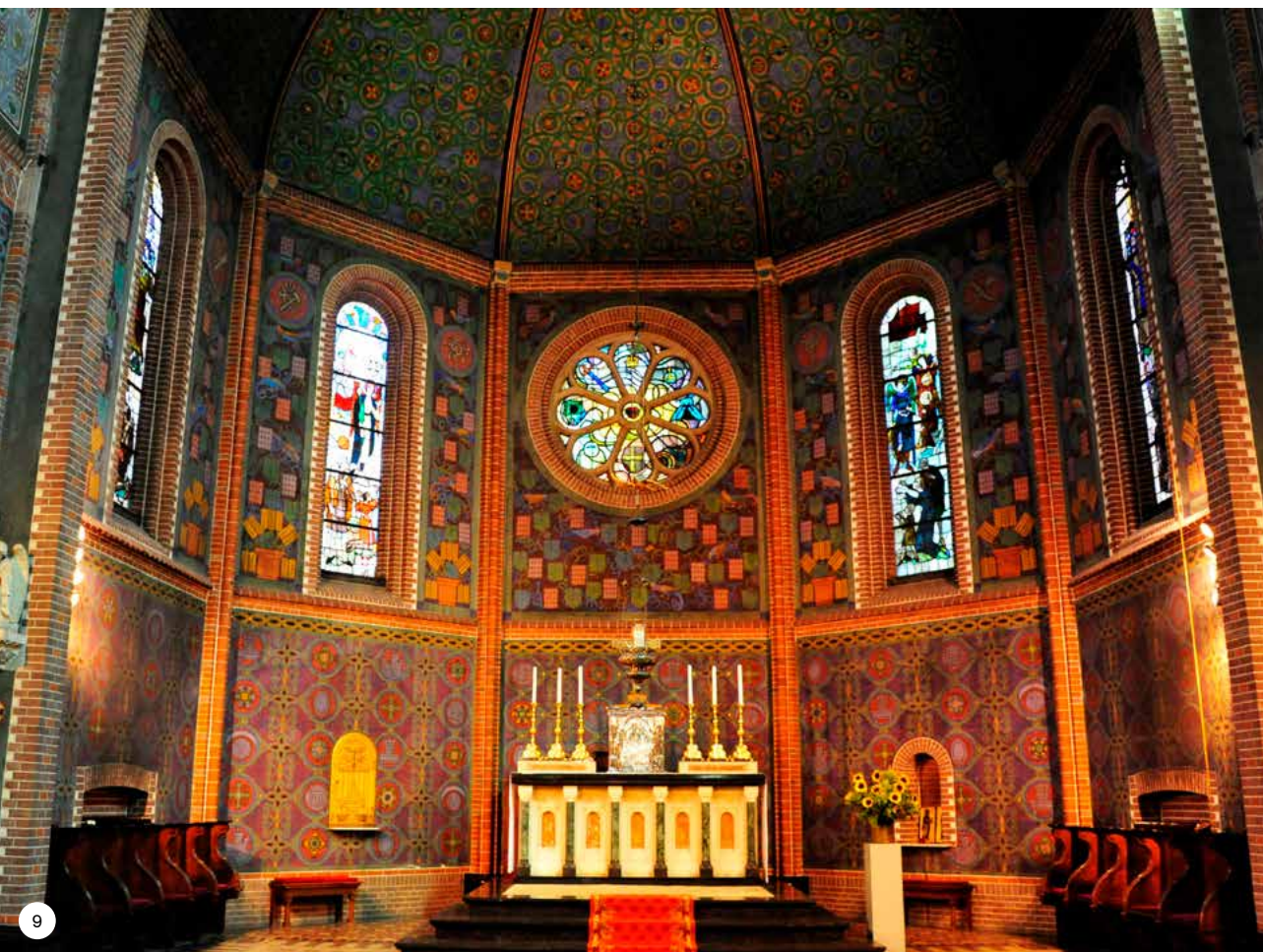
Uiteindelijk zou Cornelis, wellicht tot grote vreugde van zijn overleden vader en ondanks de belofte aan zijn moeder, het nog schoppen tot aartsbisshop (1725-1733) van de Oud-Katholieke

Hij zou in Amsterdam zelfs enige wonderen hebben verricht.

katholieke vader voor zijn overlijden had beloofd aanhanger te blijven van het katholieke geloof. Bij wijze van geruststelling had hij zijn moeder, na het overlijden van vader, toegezegd geen priester te zullen worden.

Kerk van Utrecht.¹³⁾ Dit overigens ondanks hevige protesten van paus Benedictus XIII (1724-1730). De Breukelse prelaat werd geprezen wegens zijn theologische kennis en geestelijke ijver. Hij zou in Amsterdam zelfs enige wonderen hebben

Sint-Gertrudis Kathedraal, 1912-1914, architect E.G. Wentink. Foto Jos Odekerken.

Grafstenen van ds. Leonard Beels en Isabella Barchman in de Pieterskerk van Breukelen. Foto Jos Odekerken.

verricht. Hij ligt begraven in het priestergraf te Warmond. Daarmee kon een korte, maar turbulente periode uit de geschiedenis van Gunterstein alsnog op waardige wijze worden afgesloten. Hoe ging het verder met de Barchman-familie? De overgang naar het protestantse geloof en latere opeenvolgende huwelijken binnen het Amsterdamse patriciaat garandeerden dat volgende generaties ook elders, zoals in de provincie Utrecht, bestuurders werden en aldaar ridderhofsteden konden verwerven.

Pieterskerk

Hoe verging het dominee Leonard Beels die met Belle Barchman was getrouwd? Trouwe kerkangers van de Pieterskerk in Breukelen worden nog wekelijks met hem geconfronteerd wanneer ze via de oostelijke ingang van de kerk het koor passeren (zie afbeelding 10). Daar ligt de dominee sinds 1756 begraven, samen met zijn moeder en met Belle Barchman en zijn derde echtgenote, Maria van der Does.¹⁴⁾ In het licht van het voorgaande verhaal zij een 'Rust in vrede' hen van harte gegund. ●

Noten

1. Het eerste Gunterstein dateert van ca. 1340 tot 1511.
2. Zie onder andere Tijdschrift Historische Kring Breukelen (THKB), jrg. 38, nr. 2, p.2.
3. Biografisch portaal van Nederland, bioport nummer 12769722 in De Vroedschap van Amsterdam, item 272, 1703-1711.
4. Dierx, L., in Trouw, 19 oktober 2006.
5. Zie THKB, jrg. 38, nr. 2, 2023, pag. 29.
6. Stadsarchief Amsterdam, toegangsnr. 5075, inv. nr. 4220, pag. 125. Familie Van der Muelen, toegangsnr. 57, inv. nr. 82.
7. Het Utrechts Archief, Doop-, trouw- en begraafregister

7. 1701-1711, inv. nr. 128, pag. 839. Familie Van der Muelen toegangsnr. 57, inv. nrs. 82, 122, 123.
8. Zie ook Kooi, Christine, Religieuze tolerantie, in De Zeventiende Eeuw, onder redactie van Helmer Helmers, Geert Janssen en Judith Noorman, Leiden University Press, 2012.
9. 14 jan. 1711, document Poulle versus Barchman Wuytiers, Stadsarchief Amsterdam, toegangsnr. 5075, inv. nr. 4220, archief notarissen, pag. 125.
10. Zie De Utrechtse kaatsbanen 1590 – 1800 door C. de Bondt in Oud-Utrecht, 91e jaargang, april 2018, pp. 43-47.
11. Gunterstein, Inventaris A VI no. 44. Jaarboekje Niftarlake 1985, pag. 33. Isabella stond van 1706 tot 1710 in Breukelen ingeschreven.
12. RHC Vecht en Venen, toegangsnr. 1200, inv. nr. 451, pag. 6.
13. De Oud-Katholieke Kerk van Nederland (OKN) ontstond in 1723 na een kerkscheuring met de kerk van Rome. De oud-bisschoppelijke cleresie, zoals de aanhangers van de Utrechtse kerk zich noemden, ontstond daarna met de keuze van een eigen aartsbisshop. Sindsdien is Utrecht de residentie van twee aartsbisshoppen, in resp. de St.-Catharinakathedraal en de Oud-Katholieke Gertrudiskathedraal.
14. NHC Vecht en Venen, Kerkelijk Archief, A1a Acta Kerkeraad; A6a Lidmatenboek. Jaarboekje Niftarlake 1985, p. 33.

Bronnen

- Gids voor lokaal kerkhistorisch onderzoek in de provincie Utrecht. Trajecten door Utrecht 3. Het Utrechts Archief, 2000.
- Helmer Helmers, Geert Janssen en Judith Noorman, red., De zeventiende eeuw, Leiden University Press, 2012.
- Kooijmans, L., Vriendschap en de kunst van het overleven in de zeventiende en achttiende eeuw, Amsterdam, 1997.
- Prak, M.R., Gezeten burgers. De elite in een Hollandse stad, Leiden 1700-1780, Amsterdam, 1985.
- Prak, M.R., Nederlands Gouden eeuw, Amsterdam, 2020.

Katholieken nooit weggeweest na de Reformatie

Wally Smits

Inleiding

In Periodiek nr. 1 van 2020 schreef Herman Eijgelshoven in het artikel 'Paepsche stoutigheden' over de taaie strijd van de gereformeerden tegen de katholieke en joodse invloed. Na lezing daarvan vroeg ik mij af hoe het in de loop van de volgende vier eeuwen met de katholieke bevolkingsgroep in onze regio was verlopen. ¹⁾ Eijgelshoven beschrijft dat zelfs met de overgang van de katholieke kerken naar de gereformeerde het in de hele Vechtstreek wemelde van de predikanten (voormalige priesters) die nog volgens de katholieke leer hun werk verrichtten. Toch kreeg langzaamaan de Gereformeerde religie een alles-overheersende invloed.

Hoewel niet echt een officiële staatsgodsdienst, werd het de katholieken door de gereformeerde overheid wel erg moeilijk gemaakt om invloed uit te oefenen. Ze mochten geen overheidsfunctie of een officiersrang in het leger bekleden en het openlijk uitoefenen van hun godsdienst werd ten strengste verboden. Het verschijnsel 'schuilkkerken' is bij de lezer wel bekend. *Ons' Lieve Heer op Solder* is een prachtige naam voor zo'n schuilkerk. Hoe het in Maarssen verliep in de beginjaren van de Reformatie, kunnen we alleen met gissingen schilderen. Na de overgang van de Maarssense kerk naar de gereformeerde in 1588, bleef tot ver na 1600 bijna alles katholiek wat de klok sloeg, tot frustratie van de visitatiecommissie waar Eijgelshoven over schrijft.

Predikant Van Renesse

Eijgelshoven heeft de moeilijke overgang van katholicisme naar protestantisme al beschreven, maar vanaf 1620 werd het de katholieken in Maarssen wel heel erg moeilijk gemaakt. De pas afgestudeerde Lodewijk Gerard van Renesse (Utrecht 1599-Breda 1671), werd toen dominee (zie afbeelding 1). Als zoon van een in de strijd

tegen de Spanjaarden bij Oostende gesneuvelde legerkapitein, had deze intelligente man weinig begrip voor de katholieken. Hij zou tot 1638 verbonden blijven aan de Maarssense kerk, maar was ook nog eens legerpredikant van stadhouder Frederik Hendrik. Na de val van Breda werd hij door stadhouder Frederik Hendrik gevraagd om daar de Reformatie gestalte te geven. Hij deed dat met zoveel verve, dat hij het zelfs tot professor van de Illustere School (soort universiteit) in Breda schopte. Deze school bestond bij de gratie

Portret van Lodewijk Gerard van Renesse gemaakt door zijn zoon Constantijn à Renesse tussen 1636 en 1654. Rijksprentenkabinet.

van Frederik Hendrik en zijn echtgenote Amalia van Solms. Met het aanbreken van het anti-orangistische Eerste Stadhouderloze Tijdperk was het zonder bescherming van dit echtpaar snel gedaan met de Illustere School en dus ook met de carrière van Van Renesse. Helaas zijn om onverklaarbare redenen de archieven van de Pancratiuskerk van Maarssen niet toegankelijk, hetgeen onafhankelijk historisch onderzoek moeilijk maakt, maar niet onmogelijk.

Voor galg en rad

Mooi is echter dat Lodewijk (Ludovicus) van Renesse de kerkelijke administratie begon van de doop-, trouw- en begrafenisregisters en dat hij later zijn mening over katholieken niet onder stoelen en banken stak. Geen goed woord had hij voor hen over en al helemaal niet voor de gemengde huwelijken, *'het zijn wel wettige maar geen heilige en gezegende huwelijken; 't zijn onheilige bijeenkomsten, die zelden wel gelukken'*. ²⁾ De kinderen uit zo'n huwelijk worden dan *'als muilezels, die nog naar vader nog naar moeder gelijken'*. Zij zouden onherroepelijk opgroeien voor

sullen verbeuren vijftich gulden'. Zelfs het sinterklaasfeest werd vanwege de voorbereidingen en het katholieke karakter verboden. Dit alles zorgde ervoor dat zij die nog katholiek wilden blijven, zich heel koest moesten houden. Toch bleek uit een plakkaat van 14 juli 1624 dat het katholicisme met zijn *'afgodische missen'* nog steeds een grote aantrekkingskracht had, *'daardoor zij vele simpele ende kleynverstandige personen zoeken van de waarheit af te leyden, ende die tot het Pausdom te trecken'*. Je moest dus volgens de gereformeerden toch wel zwakbegaafd zijn om nog katholiek te willen blijven.

Schuilkerken en hun toeloop

De Maarssense katholieken waren weliswaar hun kerk kwijt, maar geenszins hun geloof. Ondanks de strenge verboden, waarin zelfs gedreigd werd met inbeslagname van de huizen waarin katholieke erediensten werden gehouden, bedienden rondtrekkende priesters de katholieken nog steeds. De paus had in arren moede de bisschoppelijke structuur in de Nederlanden opgeheven en het gebied tot missiegebied verklaard. De

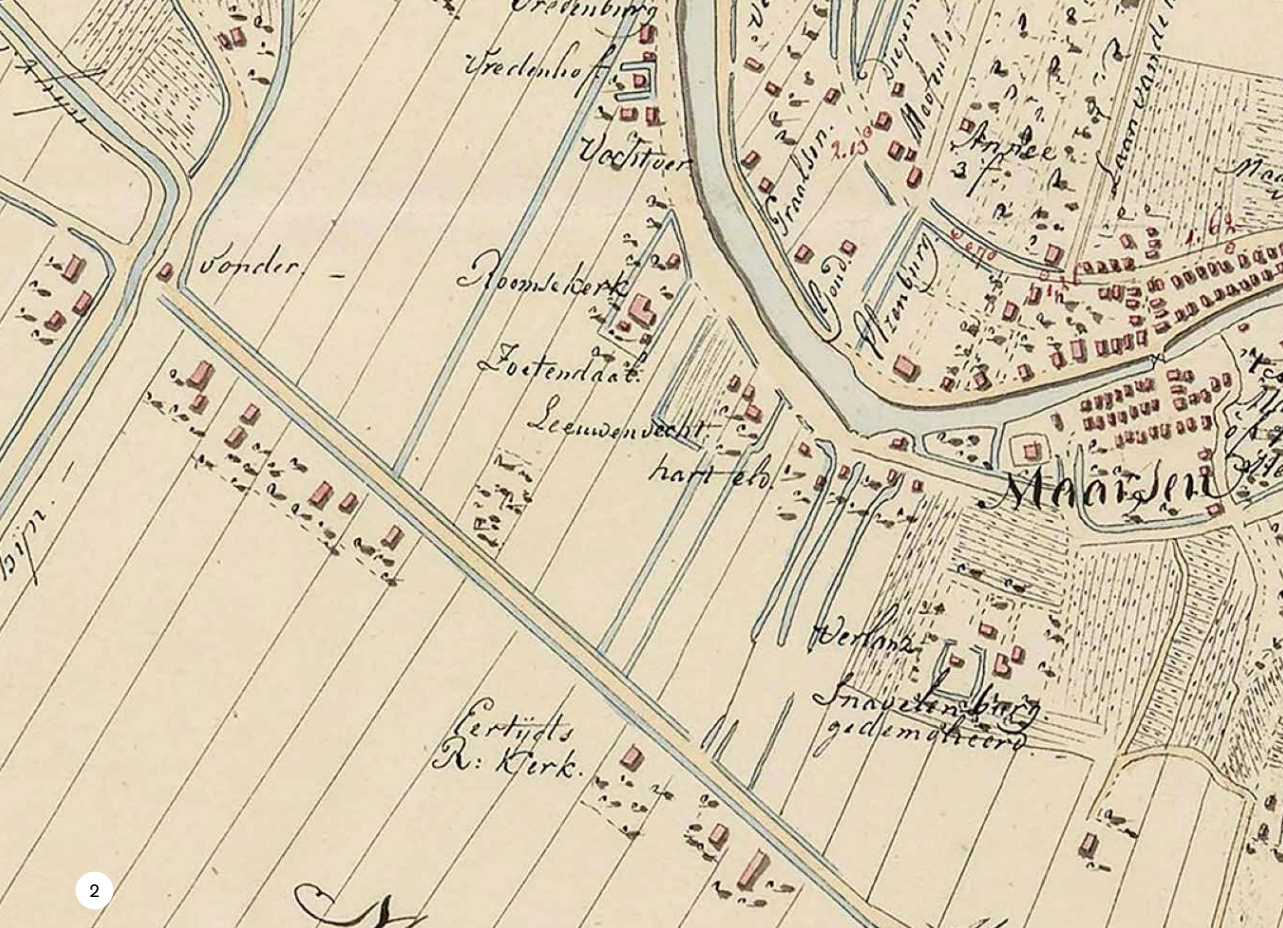
Zij zouden onherroepelijk opgroeien voor galg en rad.

galg en rad, maar dat hadden de ouders door hun *'ongeoorloofd huwelijk als eene regtvaardige straffe op den hals ...gehaalt'*.

Verboden

Tegengewerkt door de vele verbodsplakaten van de provinciale overheid, wisten de katholieken in de heetste beginperiode niet waar ze het zoeken moesten met hun geloofsuitingen. Processies waren verboden, openbare bijeenkomsten eveneens, maar zelfs in wat wij schuilkkerken noemen, mocht niet gezongen worden, want dat gaf aanstoot. Een plakkaat van 1 juli 1588 dreigde dat zij die *'hare huysen ofte erven verleent ende geopend hebben om de Roomsche Religie aldaar te excerceeren,*

parochie Maarssen werd opgeheven. Via de Hollandse Zending onder leiding van een soort hulpbisschop, de apostolisch vicaris, bedienden rondtrekkende priesters, missionarissen, de Noordelijke Nederlanden. Wolter Keijting en Martinus Scapius (Schaap) waren veel gesignaleerde priesters die hier de katholieke eredienst uitoefenden, waarbij ze ook kinderen moeten hebben gedoopt. Diensten werden vaak in het open veld gehouden, maar ook in huizen van aanzienlijken uit de Vechtstreek zoals De Snaafburg, Bolenstein, Huis ten Bosch (in de jaren dertig van de zeventiende eeuw) en zelfs Oudaen wordt genoemd. ³⁾ Hier woonden rijke en aanzienlijke mensen die katholiek bleven.

Detail van de kaart van het gedeelte van de waterlinie tussen Breukelen en Utrecht uit 1810. Mooi is te zien dat vroeger ('eertijds') de 'Roomse Kerk' aan de Maarssenbroeksedijk ter hoogte van het huidige Kamelenspoor lag. In 1754 is die kerk verplaatst richting de Vecht. Daar staat op de kaart 'Roomse Kerk'. Het Utrechts Archief, toegang 8001, Topografische Atlas, collectie Muller, inv. nr. 2092-2.

Eigen statie

In een verslag over de toestand van de Hollandse Zending, noemt apostolisch vicaris Jacobus de la Torre in 1656 de steunpilaren van de katholieken. De adellijke families Van Loenersloot, Van Amstel van Mijnden en wat betreft Maarssen de Van Zuylens van Nijeveld op De Snaafburg worden met name genoemd. Hij noemt ook nog eens de inmiddels alweer ontstane staties (voorheen parochies) te Zuilen, Maarssen, Breukelen en Loenen.⁴⁾ Ondanks de vijandige plakkaten van de provinciale overheid, ging het de katholieken goed; ze werden met rust gelaten. Dat bracht de Utrechtse priester Laurentius Heijmenberg ertoe om al in 1644 voorzichtig in Maarssen een eigen statie te stichten. De katholieken hebben vanaf dan weer een eigen pastoor, maar het is nog geen parochie met een eigen kerk. Dat zou nog ruim twee eeuwen op zich laten wachten. Overigens bleef

Heijmenberg wel in Utrecht wonen. Een zo openlijke uitoefening van zijn pastoraal bracht dus toch nog wel de nodige risico's met zich mee.

Wederopstanding

Heel even gloorde voor de katholieken een wederopstanding van hun kerk. Tijdens de periode 1672-1674, het Rampjaar met zijn Franse overheersing, kreeg Utrecht weer een bisschop, Van Neercassel, die als één van zijn eerste daden Jacobus van Bijleveld tot priester wijdde en deze zou ruim vijftig jaar priester te Maarssen blijven. Ook kwam de heer van Maarssenbroek, Johan Louis Godin, die op Bolenstein woonde, als echte katholiek naar voren. Hij leidde een (vruchteloze) delegatie naar Versailles om Lodewijk XIV met name voor katholieken verlichting van de lasten te vragen. In 'Het Ontroerde Nederland', een uitgebreide beschrijving van de Franse oorlog, vermeldt de

duidelijk gereformeerde schrijver dat de katholieken in de openbaarheid traden en als 'vermomde Vasten-avondts Gekken liepen doormaals langs de straat'. De provocatie van, maar ook nog steeds het vooroordeel over de katholieken komt duidelijk naar voren in deze beschrijving. Na het vertrek van de Fransen volgde echter geen bijl-

dopen bij de gereformeerden vanaf 1620 redelijk stabiel zijn, hetgeen aannemelijk maakt dat de katholieken niet hun toevlucht hoefden te nemen tot een 'illegale' doop bij de hun vijandige kerk. De schuilkerk in Maarssenbroek kreeg na een aarzeland begin zelfs meer dopen te verwerken dan de Gereformeerde Kerk. Dat wil niet zeggen

Zelfs uit Westbroek toog men naar de statie Maarssen om een kind te laten dopen.

tjesdag voor de katholieken. Sterker nog, zes jaar later in 1680, verscheen in Maarssenbroek, niet geheel toevallig met Godin en Van Zuylen van Nijeveld als beschermheren in de buurt, aan het eind van de Zijlweg een eigen schuilkerk Berestein (zie afbeelding 2).

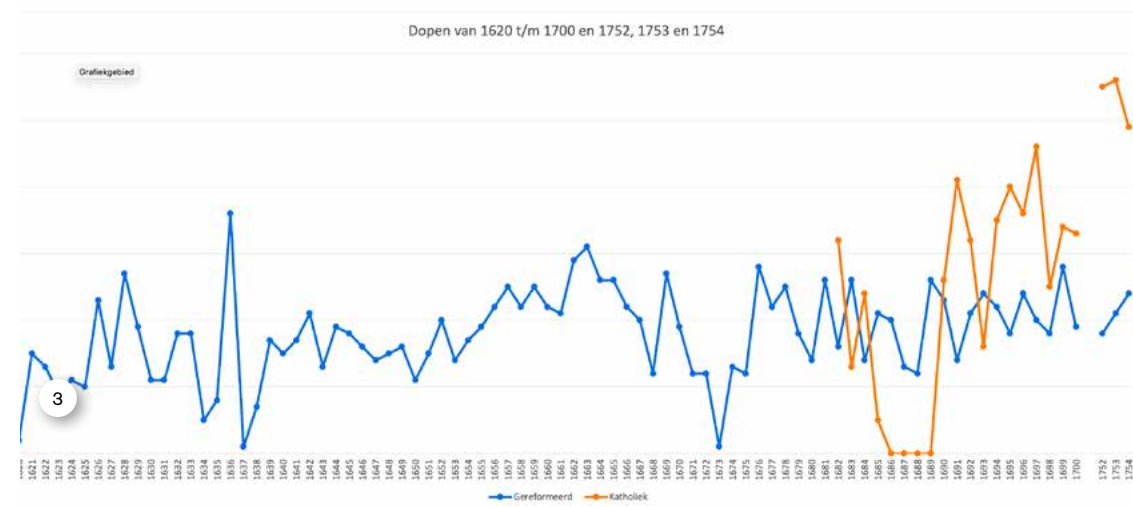
Gehele Vechtstreek

Vanaf dit punt kunnen we via de bijgehouden doopregisters een goed beeld krijgen van de herkomst van de kerkgangers en ook van de grootte van de katholieke gemeenschap. In de grafiek van afbeelding 3 is duidelijk te zien dat de

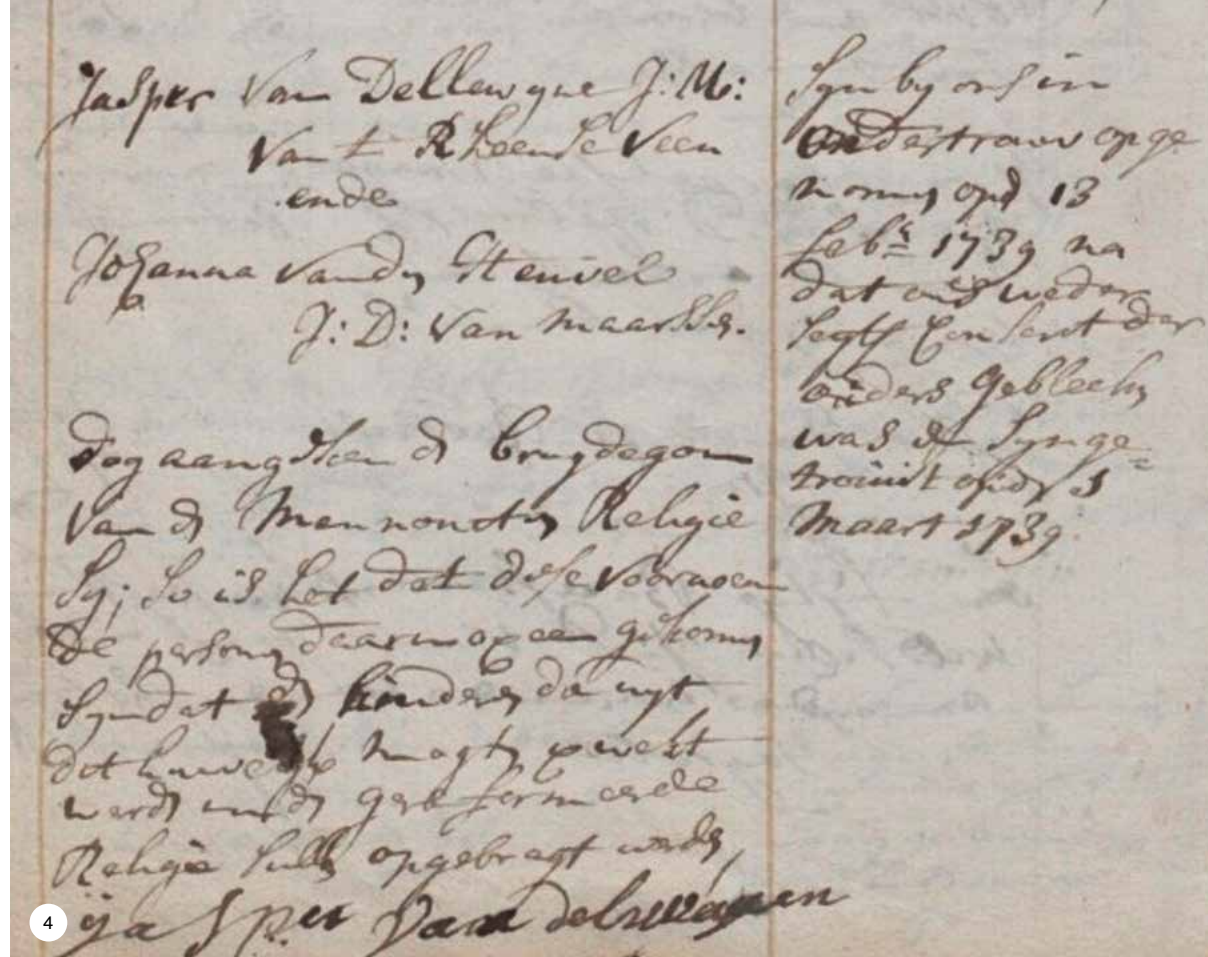
dat er in Maarssen meer katholieken woonden. De kerkgangers kwamen uit de gehele Vechtstreek: Zuilen, de Lage Weide, Maarssenbroek, Maarssen, Otterspoorbroek, Maarsseveen, Kortrijk (in Breukelen), Breukelen, Breukeleveen, Kockengen en Loenen. Zelfs uit Westbroek toog men naar de statie Maarssen om een kind te laten dopen.

Bonte stoet

Binnen ons aandachtsgebied Maarssen komen we een bonte stoet katholieken tegen. Uit de doop- en trouwregisters van de katholieken blijkt dat ze

Geboorten (dopen) van gereformeerden en katholieken. Hoewel het een scheef beeld geeft vanwege het grotere gebied dat de katholieken bestreken, geeft het wel aan dat het aantal dopen van de gereformeerden redelijk constant blijft in de behandelde periode. Het aantal dopen bij de katholieken nam aanzienlijk toe na de opening van de nieuwe kerk bij Berestein.

Voorbeeld van een belofte om bij een gemengd huwelijk de kinderen gereformeerd op te voeden. De bruidegom is in dit geval mennoniet (wederdoper). Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen, toegang 1200, inv. nr. 520 trouwen Nederlands Hervormd.

verspreid waren over het hele dorp. Opvallende omschrijvingen zijn een kind van de tuinman van de heer Schot (1699, Hertevelt of Leeuwenvecht), een kind van een 'Mof' (Duitse seizoensarbeider in het veen) uit Maarsseveen en één op 't Slijck, alsmede nog een kind van een 'Mof' uit Maarssebroek (1705). In hetzelfde jaar blijkt ook op de Meerhofstede een katholiek te wonen, die zijn kind in de katholieke schuilkerk liet dopen. Zelfs de heer van De Snaafburg, Rudolf van Nijeveld, liet zoon Johannes hier dopen, evenals Albert van Oostweert. Ook zijn de dopen van het kind van de schout 'Van Eck, Maerse, gen(aamd) Augustinus' en het kind van een bedelaarster het vermelden waard. Hij was nota bene de schout die moest zorgen dat de katholieken geen kans zouden krijgen om hun geloof te praktiseren.⁵⁾ Bij de

huwelijken zien we bijna dezelfde verspreiding. Al in 1683 trouwde Evert, de knecht van de heer Kromhout (Huis ten Bosch) met de dienstmeid Gijsbertie. Voorts komen we Jan Brule, de slager van Maarssen tegen (1700), Matthias de Mof, Laurens de kleermaker, de barbier van Zuilen die met de meid van Neerbeek trouwt en om zuid en noord van mijn aandachtsgebied te verbinden trouwen in 1731 Arien van Oostweerd en Jannigje Bos van Oudaen met elkaar.

Gemengde huwelijken

In de doop- en trouwregisters van de katholieken is nergens sprake van een gemengd huwelijk. Bij de gereformeerden des te meer.⁶⁾ Tientallen keren komen we in de registers tegen dat bij doop of trouw één van de ouders of partners een ander

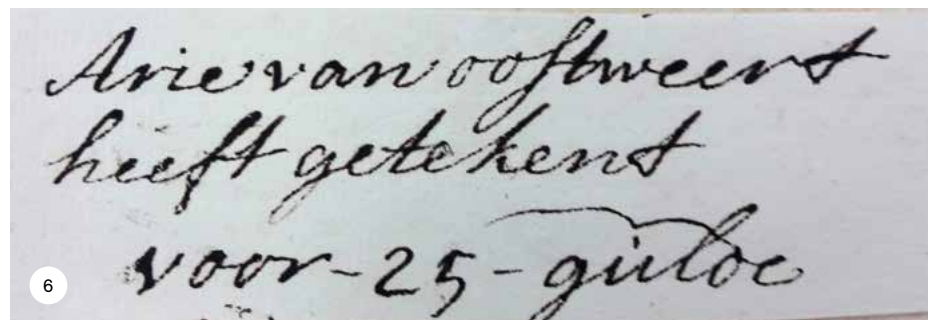
geloof heeft. Het begint al in 1645 met een kind van mennonisten (doopsgezinde ouders). Pijnlijk wordt het bij de doop van Neeltje, dochter van Gijs Crijne en Jannigje uit Maarssenbroek (1657). De vader was hierbij niet present 'uyt vreesse van sijn vader en vrienden die paaps sijn'. Twee jaar later durfde de vader het met de doop van zoon Jan nog niet aan. Hij bleef wederom thuis. Gedurende de gehele periode tot de komst der Fransen in 1795 bleef de vermelding dat de vader of de moeder Paaps of Rooms was, in zwang. Als men wilde trouwen in de gereformeerde kerk en men was van twee geloven, moest er wel beloofd worden dat de kinderen gereformeerd werden opgevoed (zie afbeelding 4). Saillant detail in de doopregisters van de gereformeerden is dat er aan de toevoeging Paaps of Rooms geen waardeoordeel meer gekoppeld is. In tegenstelling tot de twee vermeldingen van Willemijntje in 1685, 'kint van Mohamedaanse ongelovige ouders' (de Mohammedanen stonden in dat jaar voor Wenen, Europa was in grote paniek) en van Lucretia, bijgenaamd Van Batavia, een 'hijdinne', die op dezelfde dag belijdenis moest doen alvorens haar zoon Jan gedoopt kon worden (1738), wekken de toevoegingen niet de indruk dat er sprake is van enige vijandigheid tussen de beide kerkelijke gezindten.

Nieuwe kerk

Pastoor Bijleveld kocht al in 1712 het huis Berestein, maar zette het om 'gewichtige reden' wel op naam van Van Zuylen van Nijeveld. Hij bleef een voorzichtig man.⁷⁾ Uit zijn testament blijkt dat hij de verbouwing van de kerk in Maarssenbroek uit eigen zak betaalde. De grond kreeg hij van ene Cronstrom.⁸⁾ Deze katholieke familie komen we tot de bouw van de nieuwe kerk omstreeks 1754 regelmatig tegen als mecenas (beschermheer). Onder de opvolger van pastoor Bijleveld, Gerrit Engelbert Vrolijk (Frölich), durfde men het in 1751 aan om openlijk een aanvraag bij de Staten van Utrecht in te dienen voor de bouw van een nieuwe kerk op een andere plaats. De motivatie van Vrolijk was dat de oude kerk vervallen was en dat de aan de Zijlweg staande molen de paarden erg aan het schrikken bracht als hij draaide.⁹⁾ De toestemming werd verleend onder voorwaarde dat de statieleden zelf voor de kosten zouden opdraaien. En zo geschiedde. Voor zover ik weet, is dit de eerste katholieke kerk die zo expliciet in de openbaarheid trad. Een nieuwe kerk gefinancierd door 44 statieleden. Anthonie van Zuylen van Nijeveld doneerde f 600,-, Adriaan Cloeting van Westenappel, eigenaar van Vechtoever, droeg maar liefst f 1.000,- bij en zodoende kreeg men het geld voor de nieuwbouw al

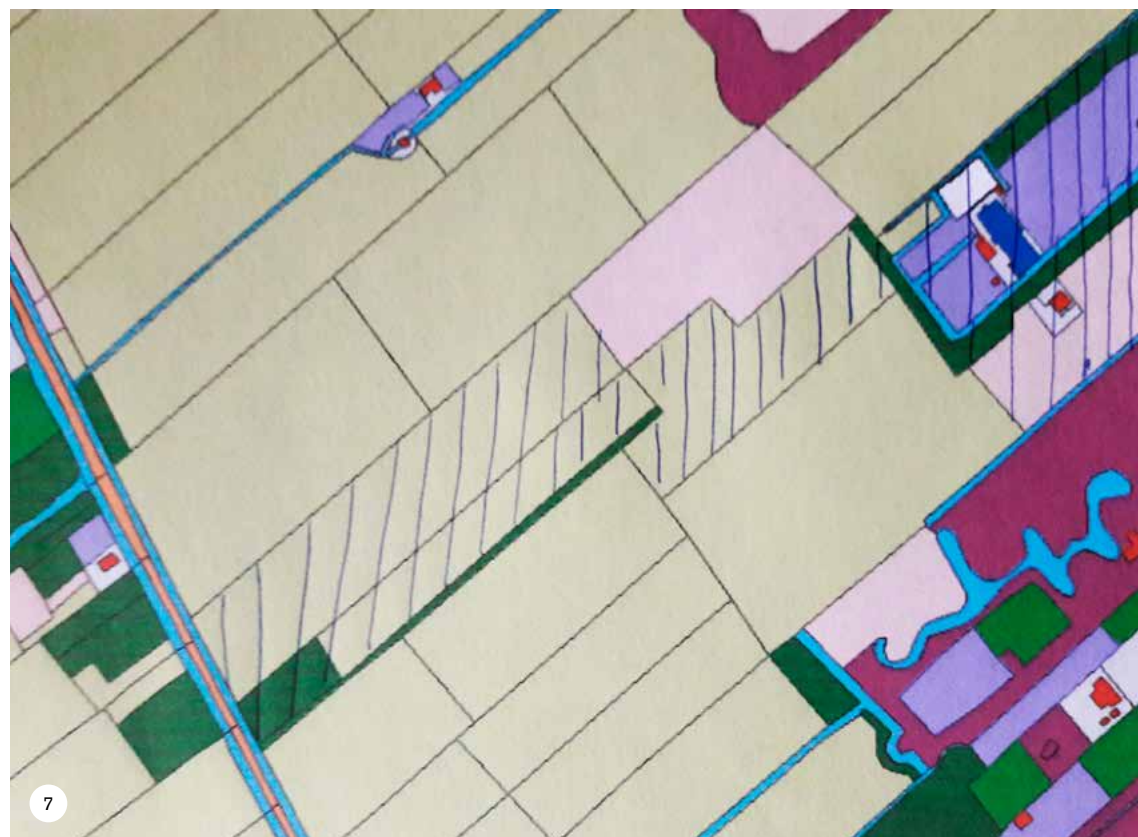
Gezicht op de rooms-katholieke kerk bij Berestein in Maarssen in 1788 van K.F. Bendorp. Het Utrechts Archief.

Arie van Oostweert doneert 25 gulden ten behoeve van de bouw van een reguliere kerk bij Berestein. RHCVV, toegang 1096 inv. nr. 367 en 368.

spoedig bij elkaar (zie afbeelding 5).¹⁰⁾ Maar ook de kleine burgerij doneerde veel en spontaan. Als voorbeeld noem ik Arie van Oostweert met een donatie van f 25,- (zie afbeelding 6). De kerk werd een groot succes, het aantal dopen nam een enorme vlucht zoals in afbeelding 3 is te zien. De oude

kerk werd door de erven Cronstrom verkocht aan de gebroeders Casius en werd met zijn 14 morgen wei- en hooiland verder gebruikt als boerenbedrijf, maar bleef nog jaren daarna bekend staan als 'voorheen Roomsche kerk' of zoals afbeelding 2 laat zien 'Eertijds R. kerk'.¹¹⁾

Detail van de topografische kaart uit ong. 1832. Het (zelf) gearceerde gedeelte is in bezit van de 'Roomse Kerk' en is nog niet doorsneden door het spoor en het Merwedekanaal en ligt tussen de Vecht en de Maarssenbroeksedijk. De woning aan de Maarssenbroeksedijk ten westen van het gearceerde gedeelte is niet de vroegere kerk, maar (in 1832) de herberg van de weduwe van Thomas Brans en haar kinderen. Het blauwgekleurde gebouw is de 'Roomse Kerk' tussen 1754 en 1885 en het witte stuk grond is de in 1828 aangelegde katholieke begraafplaats. Vermeldenswaard is dat het lichterblauw gearceerde stuk grond in 1928 door de gemeente in gebruik wordt genomen als Algemene Begraafplaats. Hisgis.fa.knaw.nl.

De door Alfred Tepe in 1885 ontworpen neogotische rooms-katholieke kerk, 'pontificaal' midden in het dorp, gezien vanaf de Langegracht, met hopelijk een laatste blik op het foeilelijke gebouw aan de Vechtoever. Schilderij in acryl van W. Smits.

Met de komst van de Fransen in 1795 brak opnieuw een periode aan van godsdienstvrijheid.

Ontwikkelingen na 1800

Met de komst van de Fransen in 1795 brak opnieuw een periode aan van godsdienstvrijheid. Men zou verwachten dat na hun vertrek, net als in 1673, de oude toestand weer ingevoerd zou worden, maar niets was wat betreft de katholieken minder waar; de trein was niet te stoppen. Onder de katholieke burgemeester Theodorus van der Vliet kreeg men in 1828 een eigen begraafplaats naast de kerk, die nu nog bestaat (zie afbeelding 7). Toen in 1854 de bisschoppelijke hiërarchie in Nederland weer werd hersteld, werd de statie Maarssen verheven tot parochie en was het streven om de inmiddels veel te kleine kerk bij Berestein te vervangen door een andere. Brouwerij de Eenhoorn werd aangekocht en daar verscheen in 1885, pontificaal, wat een mooi woord in dit verband, de door architect Alfred Tepe ontworpen neogotische Heilig Hart-kerk (zie afbeelding 8). ●

Noten

1. Herman Eijgelshoven, Periodiek HKM, nr. 1 2020 p. 6 t/m 13.
2. Lodewijk van Renesse, De heilige voorzienigheid Gods in 't beleid der huwelijken, Amsterdam, 1776, 7e druk.
3. Voor een groot gedeelte is gebruik gemaakt van het archief met verwijzingen naar de vindplaatsen van J.H. Hofman dat tussen

1860 en 1910 is aangelegd en zich bevindt in Het Utrechts Archief, toegang 17 in de Collectie Rijsenburg en van J. van Veldhuizen, Een eeuw Heilig Hart Parochie Maarssen, 1885-1985.

4. Jacobus de la Torre, Relatio sen descriptio status religionis Catholicae in Hollandia, 1656. De la Torre was apostolisch vicaris van de Hollandse Zending.
5. RHCVV, toegang 1200, inv. nrs. 1700 en 1701 DTB Rooms-Katholieke kerk Maarssen 1675 (1682) -1737) digitaal.
6. Het Utrechts Archief dopen 1620-1812 en RHCVV toegang 1200, inv. nr 170 digitaal.
7. RHCVV toegang 1096, R.K.-parochie Maarssen 1644-1976, inv. nr. 317.
8. Idem inv. nr. 164.
9. Idem inv. nr. 223.
10. Van zowel Cloeting van Westenappel van Vechtoever als van Hendrik Jacob van Naarden van Endelhoven is vermeldenswaardig dat ze jaren later (1784) betrokken waren bij de bouw van het Amsterdamse Maagdenhuis dat mede gefinancierd werd door de erfenis van beide heren, die Vechtoever en Endelhoven bevatte.
11. Zowel vader als zoon Cronstrom hadden een hoge functie in het Staatse leger en één was zelfs adjutant van de stadhouder; en dat in een tijd dat katholieken nog steeds geweerd werden in overheidsfuncties.

Straatweg 1813

Wally Smits

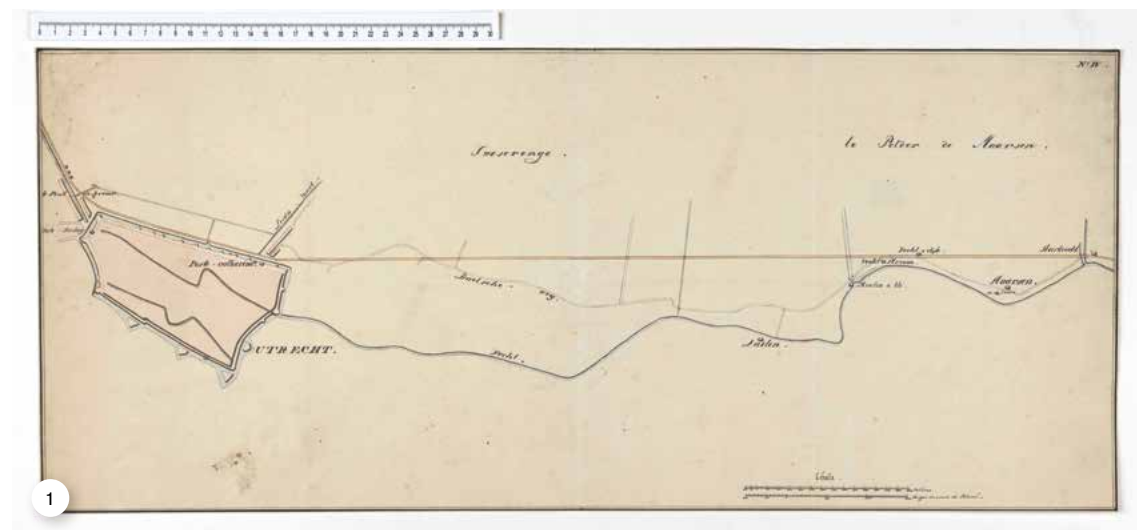
Inleiding

Groots waren de plannen van de Franse keizer Napoleon Bonaparte. Hij had half Europa veroverd, inclusief de Republiek der Verenigde Nederlanden, waarvan hij in 1806 zijn broer Lodewijk Napoleon koning maakte, de ons bekende 'Konijn van 'Olland'. Hij had niet alleen zijn oog op het Russische keizerrijk laten vallen, wat uiteindelijk zijn ondergang zou worden, maar hij beseftte ook dat de veroverde gebieden weleens in opstand konden komen. Zijn broer werd al na vier jaar afgezet en Nederland werd in 1810 een onderdeel van het Franse Rijk. Om de rust te garanderen moesten zijn troepen snel van A naar B kunnen om eventuele opstanden direct de kop in te drukken, maar ook om snel op te kunnen trekken naar nieuw te veroveren gebieden.

Op bezoek

Tussen 23 september en 31 oktober 1811 bezocht hij samen met Marie-Louise Nederland. Op 6 ok-

tober bezocht hij Utrecht terwijl de regen met bakken uit de lucht viel. Na drie dagen ging hij om 7 uur in de ochtend naar Amsterdam. Hij zal dus om ongeveer 8 uur Maarssen hebben gepasseerd. De anekdote dat Napoleon onderweg met zijn koets vast kwam te zitten in de Hollandse bagger en toen het plan maakte voor het bestraten van de modderwegen, laat ik maar voor wat het is. Het is natuurlijk niet verwonderlijk dat een optocht van ruim 250 ruiters en karossen over de Daalsedijk, die vaak ook nog eens Kleiweg werd genoemd, niet bevorderlijk was voor de conditie van de weg. Op 14 mei en 16 december 1811 werden bij keizerlijk decreet, van inspraak was geen sprake, verschillende zogenaamde *Routes Impériales* vastgesteld, de belangrijkste met Parijs als vertrekpunt. De plannen daartoe werden echter al vanaf 1806 gemaakt, maar vorderden nauwelijks door allerlei protesten van aanliggende dorpen en steden. Vandaar dat de keizer via decreten de aanleg oplegde.

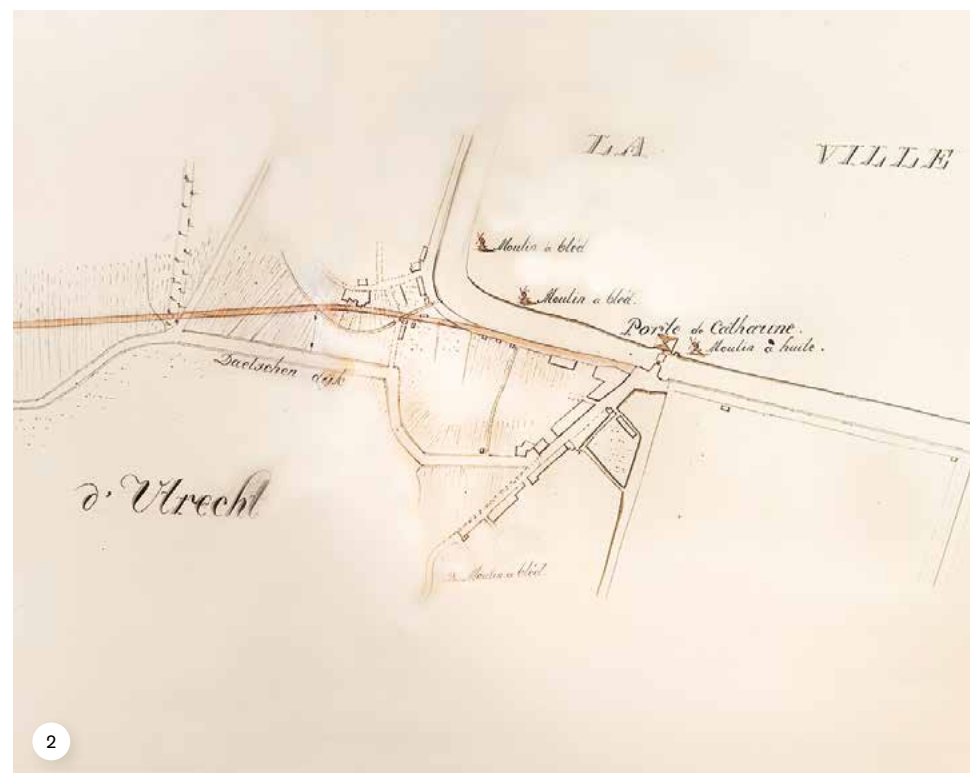
Kaart van het gebied tussen Utrecht en Maarssen met weergave van het tracé van de ontworpen nieuwe straatweg Utrecht-Amsterdam, anoniem. Het Utrechts Archief, beeldmateriaal, catalogusnummer 211.

Keizerlijke routes

Zo ging de *Route Impériale de 1re Classe numéro 1* van Parijs naar Calais; de *Route Impériale de 1re Classe numéro. 2'* zou van Parijs naar Amsterdam gaan lopen en nummer 3 zou naar Hamburg gaan. Je zou het in het Nederlands kunnen vertalen met Keizerlijke Rijksweg, maar dat gebeurde niet. Dat *Impérial* sloeg meer op het feit dat financiering en onderhoud op kosten van de staat gebeurde. De weg die in Nederland via Zundert, Breda, Oosterhout, Gorinchem en Vreeswijk langs Utrecht richting Amsterdam ging en nog steeds gaat, heet gewoon naar de bestrating Straatweg en in Utrecht Amsterdamsestraatweg. In Zundert heet de weg nog steeds Napoleonsweg. Uit een brief van de na de Franse tijd aangestelde burgemeester Van der Vliet van Maarssen blijkt, dat men met de aanleg van deze straatweg zeer voortvarend te werk is gegaan. Hij stelt dat al in 1812 tot onteigening van land voor deze grotendeels nieuw aangelegde straatweg is overgegaan en in 1813 is overgegaan tot de aanleg.¹⁾

Onteigeningen

Op afbeelding 1 kunnen we mooi de minstens duizend jaar oude Daalsedijk of -weg zien die vanaf de Catharijnepoort in Utrecht kronkelend de loop van de Vecht volgt. Inderdaad wijkt hij tot de grens met Zuilen af van de huidige loop van de Vecht maar dat komt omdat de oorspronkelijke loop vanaf Utrecht dermate ondiep was geworden dat het traject Utrecht-Zuilen in 1338 al op een andere (de huidige) plek, vanaf de latere Weerdsdijk, gekanaliseerd werd. De Utrechtse straat Ondiep herinnert nog aan de oude rivierloop. Met grote voortvarendheid begon de 'ingenieur en chef van het Departement der Zuiderzee', er bestond toen geen provincie Utrecht meer, aan zijn opdracht. Hij liet al in april 1811 een kaart van het geplande tracé maken, alweer een aanwijzing dat de rit van Napoleon naar Amsterdam niet de aanleiding voor de aanleg was en begon aan het onteigenen van grond. Van bezwaarschiften was in deze tijd natuurlijk geen sprake. Kaarsrecht liep de oranje gekleurde, nieuwe weg vanaf de Utrechtse Tolsteeg

Het stukje oranje gekleurde straatweg vanaf de vroegere Catharijnepoort richting Maarssen. Het traject wijkt direct af van de oude Daalsedijk, die meer zuidelijk begint en hier al kronkelt. Aan de Catharijnesingel zijn twee korenmolens en een oliemolen te zien. Kaart 2 tot en met 5: Bibliotheek Universiteit van Utrecht, bijzondere collecties, kenmerk *VIII*.B.h.5(Dk38-10).

naar Herteveld of eigenlijk Leeuw en Vecht aan het andere eind van het dorp Maarssen. Vandaar volgde hij toch weer de Daalsedijk richting de grens met Breukelen bij uitspanning De Olifant. Bij Herteveld houdt onze kaart op, maar niet de omtrekkeningen. Afbeelding 1 verschaft duidelijkheid

ik bij de Catharijnebrug en dito poort in Utrecht. Mooi is te zien dat op de wallen nog drie molens staan, twee korenmolens, de Meiboom en de later naar de Adelaarstraat verhuisde Rijn en Zon, en een oliemolen. Richting Tolsteeg is op de plek van het latere Stads- en Academisch Ziekenhuis nog

Zijn broer werd al na vier jaar afgezet en Nederland werd een onderdeel van het Franse Rijk.

over het traject, maar is verder niet zo gedetailleerd. Tot mijn vreugde bestaat er echter in de Bibliotheek van de Universiteit van Utrecht bij de afdeling Bijzondere Collecties, eenzelfde kaart van maar liefst 2 meter 10 centimeter lang, die wel details laat zien. Die kaart gebruik ik in kleinere gedeeltes voor onderstaand overzicht.

Kaarten
Hoewel de kaart begint bij de Tolsteeg in Utrecht waar de straatweg afbuigt naar Vreeswijk, begin

een exercitieveld te zien. De Daalsedijk begint iets zuidelijker en is direct al bochtig; voor vlot (troepen)verkeer niet echt bevorderlijk (zie afbeelding 2). Vervolgens gaat de straatweg in een rechte lijn langs de gemeente Zuilen, waar duidelijk is te zien dat de Daalsedijk de Vechoever volgt. We zien Rustvree en Vijfhuizen ingetekend en op het eind de 'moulin a bléd' (korenmolen) op de grens (limiet) van Maarssen, ter hoogte van de huidige Sportparkweg (zie afbeelding 3). Wij kennen deze verdwenen molen als De Hoop of de molen van

De Daalsedijk volgt bij Village de Zuilen weer de Vecht tot aan de Zuilense korenmolen, Moulin de bléd, waar de limiet (grens) met Maarssen wordt bereikt. De Straatweg volgt hier een kaarsrechte lijn.

De Ridder. Hier verschijnt een tolhuis dat volgens gegevens van 1819 verhuurd werd aan M. Overstraaten.

Maarssen
Voorbij deze limiet betreden we Maarssens grondgebied en verandert de naam Amsterdamsestraatweg in Straatweg en kunnen we via aanvullende gegevens uit het gemeentearchief van Maarssen niet alleen het tracé van de Route Impériale numéro 2 volgen, maar ook de op volgorde van eigendom gedane onteigeningen, de bestemming en de waarde der onteigende gronden (zie afbeelding 4). Vanaf de limiet moest als eerste Jan Cornelisse de

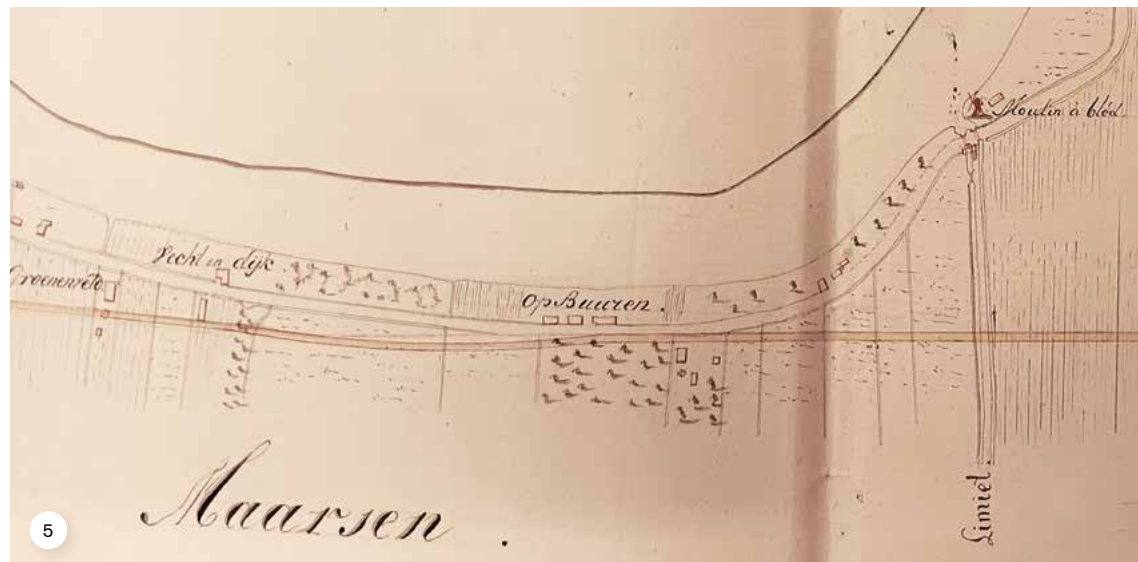
Leeuw een stuk weiland afstaan. ³⁾ Voor die 285 roeden zou hij f 712-10 (stuivers) ontvangen. ⁴⁾ Bouwland bracht volgens het overzicht f 1.200,= per morgen op, weiland tussen de f 1.200,= en f 1.500,= en als een stuk tuin of boomgaard werd onteigend, bedroeg de schadeloosstelling tussen de f 1.500,= en f 1.800,=. We kunnen mooi zien dat het stukje Straatweg vanaf de limiet tot het punt waar hij de oude Daalsedijk raakte, nieuw moest worden aangelegd. De eerste drie bezitters raakten in verhouding veel weiland kwijt. Bij de buitenplaats van Jonkheeren (Op Buuren) lag de Daalsedijk al, dus die moest hooguit iets verbreed worden. Hij raakte slechts 5 roeden van zijn tuin

kwijt (zie afbeelding 5). De kaart geeft hierna een traject aan dat achter het buiten Groenveld langsluip, maar de praktische uitvoering volgde nog even de Daalsedijk. Met uitzondering van mevrouw Hachmeester op Vecht en Dijk bleef het tot de huidige Driesprong vrij beperkt met de onteigeningen, maar zij had ook veel percelen aan de weg. Moses Ximenes, die grond naast haar bezat, verloor slechts een beperkt stukje weiland, maar even verderop sloeg de Daalsedijk rechtsaf en ging de Straatweg rechtdoor. Hier schieten de getallen van de onteigende roeden omhoog, te beginnen met Verhoef die een heel stuk van zijn bouwland kwijt was. Eigenaren van huizen aan de huidige Binnenweg (toen Daalsedijk), die opstrekend land hadden richting Maarssenbroek, waren ook de pineut, zoals Gijs Brands die op Veldsigt woonde en een stuk van zijn boomgaard kwijtraakte. Het idee dat alleen huizen werden ingetekend die in aanmerking kwamen voor onteigening van grond, is niet

Waterstaat
Sijngen en Negen
Departement des Zuyder
Namen der Eigenaren
Sorte der begravenen
Sommable van de begravenen
Waarde der begravenen
Waarde der begravenen

Namen der Eigenaren	Sorte der begravenen	Sommable van de begravenen	Waarde der begravenen	Waarde der begravenen
J. de Leeuw	Weiland	285	1600	1600
Hendrik van der Meerd	"	162	1500	1500
J. de Jongen	"	337	1500	1500
Jonkheeren	"	15	1800	1800
J. de Hoog	"	30	1500	1500
Mevrouw Hachmeester	Weiland	144	1200	1200
Mevrouw Ximenes	"	10	1200	1200
De van de Veldsigt	"	30	1200	1200
J. Verhoef	Bouwland	183	1200	1200
Gijl de Buis	Bouwland	108	1500	1500
idem	Weiland	210	1200	1200
M. de Veldsigt	Bouwland	105	1500	1500
Co. van der Veldsigt	Weiland	397	1200	1200
Gijl van der Veldsigt	Bouwland	240	1200	1200
Commissie	"	82 1/2	1200	1200
Me. de Veldsigt	Bouwland	55 1/2	1500	1500
Van der Veldsigt	Bouwland	96 1/2	1500	1500
J. de Veldsigt	"	30 1/2	1500	1500
Verhoef	Weiland	10 1/2	1500	1500
Mevrouw de Veldsigt	"	55	1500	1500
J. de Veldsigt	Weiland	0	1500	1500
J. de Veldsigt	"	103	1500	1500
J. de Veldsigt	"	205	1500	1500
J. de Veldsigt	"	80 1/2	1500	1500
De van der Veldsigt	Bouwland	170 1/2	1200	1200

Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen, toegang 0962, archief gemeente Maarssen 1813-1938, inv. nr. 2771

De Straatweg volgens de planning gaat iets te vroeg naar het zuiden. Het traject volgt nog even de Daalsedijk tussen Vecht en Dijk en Groenenveld (huidige Lindeboom, kantoor van Bammens) door om even later bij de vroegere Driesprong (nu rotonde) af te splitsen.

te bewijzen. Van de ingetekende huizen zoals Veldsigt (de onteigende grond waarvan hiervoor sprake was, bevond zich in een ander perceel van eigenaar Brands), Vegtsigt, Solitude en de herberg De Swaan verliezen de eigenaars geen grond, maar ze zijn wel ingetekend. Na de grootste portie land die Jan en Willem Huydecoper kwijt waren van

reisden overigens tolvrij. Dat is logisch als we naar het doel van deze wegen kijken. Nu worden de onteigende perceeltjes weer kleiner. Branssen, die op de Rijsende Man als kastelein de kost verdiende, is een stukje van zijn tuin kwijt en Gerrit van der Zoo op Ha(e)rteveld een stuk weiland. Dat komt vreemd over, want voor het huis lag de

Van bezwaarschiften was in deze tijd natuurlijk geen sprake.

onder andere bouwgrond van boerderij De Snaafburg, komt de Daalsedijk via de huidige Kerkweg en Gaslaan weer bij de Straatweg uit.

Tolhuis

Aan die Straatweg verschijnt een tolhuis, waar Pieter Vink in 1814 de tolgaarder zou worden, en ook herberg de Nie(u)we Swaan, waar nu de naam Auguste op prijkt. Met de afschaffing van de tolwegen per 1 mei 1900 werd dit tolhuis verkocht aan de bewoner van Bolestein, Johan van de Vijssel en timmerman Klaas Broertjes, die het huis sloopten en er een nieuw huis bouwden.⁵⁾ Militairen

tuin. Via Backer op Leeuw en Vecht/Soetendaal verlaten we de kaart. De twee overgeleverde overzichten wijken hier wel af wat betreft de volgorde, maar in beide overzichten komt de Roomsche Pastorij vreemd genoeg pal na Hertevelt.

Meer grond

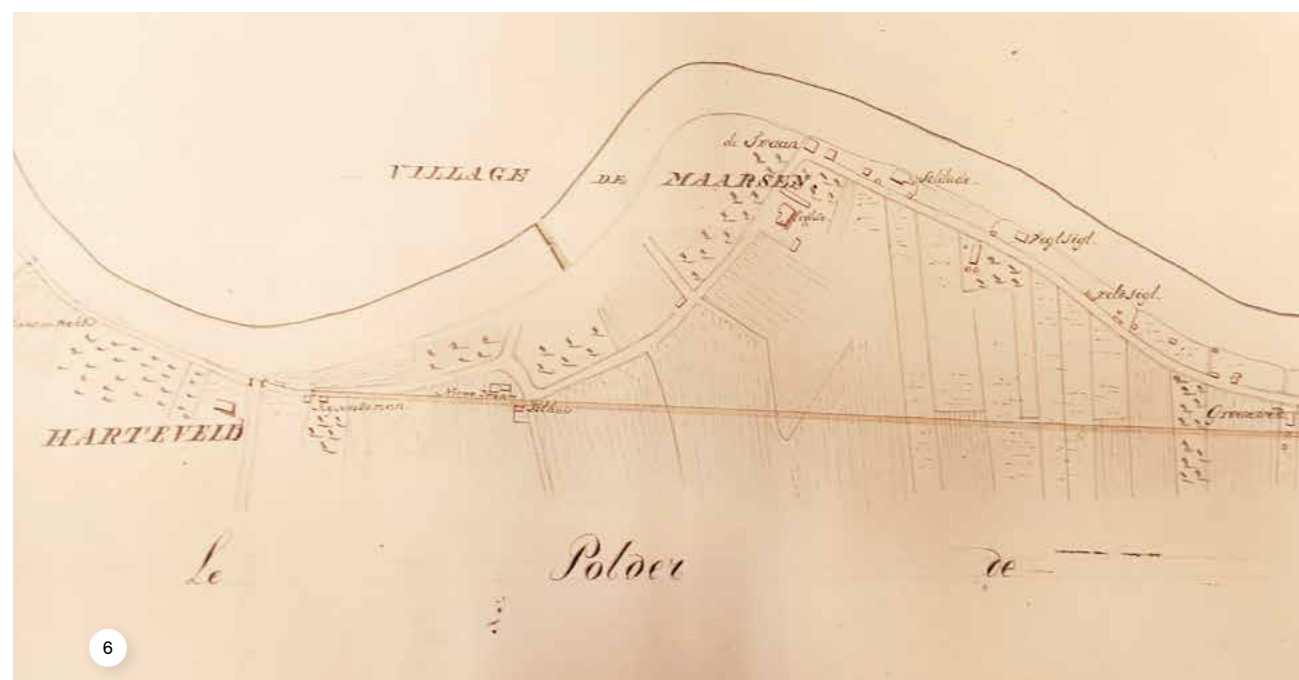
Na Leeuw en Vecht, buiten de bebouwde kom, blijkt meer grond nodig te zijn om de Straatweg aan te leggen en stijgt het aantal van onteigende roeden tot boven de honderd en tot zelfs boven de 200 die Jan Huydecoper kwijt is. Je zou bijna concluderen dat buiten de bebouwde kom de

oude Daalsedijk niet meer was dan een karrenspoor en dat er veel grond nodig was om de nieuwe weg op de juiste breedte van vier meter bestrate weg te krijgen met aan weerszijden ook nog drie meter voor beplanting met beuken en eiken. De heer Walland, eigenaar van Vredenhoef, komt er in het laatste rijtje nog betrekkelijk goed vanaf. Hij moest slechts 80 ½ roeden inleveren. Als laatste zijn de erven Halmael aan de beurt en dan bereiken we de grens van Breukelen en houdt onze gegevensbron op. Totaal zijn er 5 morgen en 547 roeden extra nodig geweest om de Straatweg aan te leggen.

Betalingsproblemen

De Straatweg was in Maarsse al in 1813 gerealiseerd. Napoleon was gevallen en zou geen invloed meer in Nederland kunnen uitoefenen. De nieuwe heerser zou een Oranje worden die al snel de titel koning Willem I zou krijgen. Er kwam een speciaal

commissariaat dat belast werd met de *'Liquidatie met(sic) de Fransche Kroon'*. Hij zette echter al, voordat hij tot koning gekroond werd, via een souverain besluit van 28 september 1814 wel de uitvoering van het straatwegenplan voort. De afwikkeling van de Franse erfenis ging echter niet zo snel. Op 24 december 1816 zond Theodorus van der Vliet, burgemeester van Maarsse, namens de eigenaren van de landerijen die tijdens de aanleg van de nieuwe straatweg van Amsterdam tot Vreeswijk of de Vaart in 1812 en 1813 land kwijtgeraakt waren, een request aan *Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Prince van Oranje-Nassau, Groot Hertog van Luxemburg enz. enz. enz.* Hij schreef dat de benadeelden nog steeds geen schadeloosstelling hadden gekregen en dat hij daar bij het commissariaat in 1814 al vergeefs om had gevraagd, maar geen reactie had gekregen. Pijnlijk detail in de brief van Van der Vliet was, dat de mensen niet alleen hun grond kwijt waren en nog

Le village de Maarsse met daaronder Le Polder de Maarsse. Het gerealiseerde traject verlaat de Daalsedijk tussen de buitens Groenenveld en Veldsigt, dus het hele traject schuift op naar de Vecht. Langs de Daalsedijk worden de buitentjes Veldsigt, Vegtsigt en Solitude ingetekend, die door het opschuiven mijns inziens ook grond kwijtraken. Ook zien we de niet meer rendabele herberg De Swaan en l'église. Waar de Daalsedijk weer op de Straatweg komt, verrees een nieuwe herberg, de Nie(u)we Swaan, recht tegenover het tolhuis.

geen stuiver hadden ontvangen, maar dat ze over hun verloren grond nog steeds werden aangeslagen in de landelijke en plaatselijke belastingen.⁶⁾ In het brievenboek van Van der Vliet is ook een brief te vinden van de burgemeester van Breukelen-Nijenrode, Voigt, die een brief op poten stuurde naar de *'solliciteur'* Duyfhuys in Den Haag.⁷⁾

Hij schreef dat de benadeelden nog steeds geen schadeloosstelling hadden gekregen.

In de Staatscourant stond namelijk herhaaldelijk dat de claims van de *'vergraven en gecoupeerde terrainen voor het maken van een gedeelte der Groote Weg van Amsterdam na Vreeswijk'* na 31 december 1816 niet meer gehonoreerd zouden worden. Breukelen had dus dezelfde problemen met de afwikkeling van de zaak als Maarssen.⁸⁾ Het zou nog tot zeker 1823 duren voordat er schot kwam in de affaire, als er al schot in kwam... In juli 1823 schreef Van der Vliet nog éénmaal een brief over de kwestie, ditmaal aan de gouverneur van de Provincie Utrecht en hij eindigde kribbig met de opmerking dat hij het jaar daarvoor ook al een bericht aan deze gouverneur had gestuurd en dat hij hier nu niets aan toe te voegen had. Of er alsnog is uitgekeerd, is onbekend, maar hierna is niets meer te vinden in de archieven van de gemeente Maarssen. De kwestie werd op geen enkel ogenblik besproken in de nieuw gecreëerde volksvertegenwoordiging, de gemeenteraad. Die hield zich in die jaren bezig met het vaststellen van de schouw, de afsplitsing van grond van het buiten Richmond ten behoeve van de bouw van een school annex gemeentehuis, maar geen woord over deze onverkwikkelijke kwestie. Met de bouw van de Maarsserbrug in 1936 over het Merwedekanaal verdween nog niet de karakte-

ristieke loop van de Straatweg, nu omgenummerd naar N204. Die werd pas 'verstoorde' na de bouw van nieuwe huizen onderaan de opritten naar deze brug. Vanaf dat ogenblik werd het doorgaande verkeer om(hoog)geleid via de rotonde bovenaan de opritten naar de Maarsserbrug en werd dat stukje Straatweg na 200 jaar 'afge-

schaald' van Route Impériale naar weggetje voor bestemmingsverkeer waar auto's te gast zijn. Het kan verkeren... ●

Noten

1. Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen, toegang 0962, archief gemeente Maarssen 1813-1938, inv.nr. 2771.
2. Zie noot 1.
3. In een enkel geval was niet duidelijk waar het perceel zich bevond. In die gevallen ben ik te rade gegaan bij de eerste echte kadastrale kaarten uit 1832. Uit die gegevens bleek dat de weduwe van De Leeuw het gebied nog steeds in haar bezit had.
4. Een roede is in onze streek een Rijnlandse, 14,19 m², een Rijnlandse morgen was 8516 m². Dit was tijdens het Koninkrijk Holland van 1806-1810 de standaardmaat tot het metrieke stelsel werd ingevoerd. Lang daarna gebruikte men nog steeds de oude maat. Zelfs mijn vader had in de jaren zestig van de vorige eeuw nog een volkstuintje van 30 roeden.
5. Het Utrechts Archief, toegang 248 archief Rijkswaterstaat 1811-1972, inv. nr. 309. De gegevens over de verpachting uit begin negentiende eeuw heb ik ook in dit archief gevonden.
6. Zie noot 1.
7. *Solliciteur* is een persoon die bevoegd is voor anderen verzoekschriften in te dienen.
8. Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen, toegang 0962, inv. nr. 3004.

Achter de schermen...

Piet Gentenaar

In deze aflevering van de reeks artikelen over actieve werkgroepen binnen de vereniging schenken we aandacht aan het bestuur. Elk bestuurslid geeft hieronder in het kort aan wat zijn/haar motivatie is en wat de bij de rol behorende taken zijn.

Vanaf mijn jeugd ben ik al actief in diverse bestuurlijke rollen, zegt voorzitter **Bert Appeldoorn**, in het bijzonder bij roeiverenigingen en daaraan gerelateerde organisaties. Voorzitter zijn van zo'n grote club als de HKM met zoveel gepassioneerde vrijwilligers is heel mooi, ook omdat de Kring op diverse manieren maatschappelijke functies vervult. We zetten zeker stappen: avonden voor nieuwe leden, een ledenenquête, aanpassing van de reglementen, professionalisering van het bestuur en we kijken ook uit naar de ontsluiting van de beeldbank.

De vraag in 2015 om de functie van secretaris te gaan vervullen, zegt **Arie van Ginkel**, heb ik op mijn manier opgepakt en in de loop der jaren kwam daar een flink aantal taken bij. Ik organiseer graag en daarbij was het organiseren van ons 50-jarig jubileum in 2022 met de uitgave van de 'Canon' zeker een hoogtepunt. In 2026 draag ik graag mijn taken over aan een enthousiaste en liefst jongere opvolger.

Vanaf maart 2023 is **Helma Bokhove** lid van het bestuur. In het jubileumjaar ontstond er een nieuwsbrief en die wilden we na dat jaar niet laten verdwijnen. Ik coördineer die vorm van communicatie met onze leden. Ook ben ik voorzitter van de werkgroep Archeologie, planologie en beleid en wij willen daarmee in ons werkgebied ook die aspecten van historie weer meer aandacht geven. Ik hoop ook dat we met de uitslag van de enquête ons activiteitenaanbod verder kunnen verbreden.

Len Goossens vindt penningmeester zijn van de Historische Kring toch anders dan bij een vereniging waar je iedere week de leden tegenkomt. Veel leden is fijn omdat de contributie dan laag kan blijven en er zijn dan altijd andere zaken die geregeld moeten worden. Voor mij is een speerpunt dat leden hun e-mailadres doorgeven, want bij zaken die aandacht vragen, hoeven we dan niet te bellen of het per post doen. Ik heb het naar mijn zin in het bestuur en waardeer de samenwerking en de onderlinge contacten. Ik mag ook graag andere zaken organiseren. Zo ben ik betrokken bij de Open Monumentendag en organiseer ik mede de jaarlijkse excursie. Volgend jaar naar Den Bosch...

Ik zit in het bestuur sinds 1984, toen nog met voorzitter Dick Dekker, vertelt **Bert de Ruiter**. Mijn taak is nog steeds het zorgdragen over de verkoop van de artikelen die wij bezitten. In de redactie doe ik de laatste correcties voordat het Periodiek naar de drukker gaat. Tijdens onze lezingen verzorg ik de techniek en ik maak de Powerpointpresentaties. Bijna altijd sta ik achter de HKM-kraam zoals bij de jaarmarkt en laatst weer bij Tienhoven Toont. Ik zorg ervoor dat degenen die voor ons boeken verkopen, waaronder de Bruna, steeds hun voorraad op peil houden. Met veel plezier doe ik dat en ik hoop het nog even te kunnen doen. ●

Het voltallige bestuur van de HKM.
V.l.n.r.: Bert de Ruiter, Len Goossens, Helma Bokhove, Bert Appeldoorn, Arie van Ginkel.

Uit het archief

Ria Tijhuis

Als reactie op de vraag uit de vorige aflevering ontving de redactie een e-mail van de heer Kor Buist, waarvoor onze hartelijke dank. De strekking van zijn bericht is hierna weergegeven.

De volière op Goudestein is afgebrand in april 2003, inmiddels dus 21 jaar geleden. Een maand later werd de dader, een 15-jarige jongen, opgepakt en deze heeft bekend.

Bij de brand kwamen tientallen vogels en ook een broedende uil om het leven, tot groot verdriet van Gert van Houten, die jarenlang met liefde de volièrevogels had verzorgd. Gert heeft zich ook met regelmaat opgewonden over de beschadigingen die door de rondhangende jeugd aan de volière waren aangebracht en die door hem dan weer werden gerepareerd.

Archiefphoto

Op de foto is de Breedstraat met het volkskoffiehuys Concordia afgebeeld. Dit is gebouwd in 1912 op initiatief van pastoor Ariëns met het idee drankmisbruik tegen te gaan. In plaats van op zon-

dag na de mis het café te bezoeken, kon men de straat oversteken om daar koffie te gaan drinken. Op de foto is ook een processie van een dertigtal nonnen te zien. Zij laten het koffiehuis links liggen en zijn via de Kaatsbaan op weg naar de Diependaalsedijk 17, waar op het terrein van Doornburgh de Priorij Emmaus is gevestigd. Over het klooster, ontworpen door Jan de Jong en een indrukwekkend voorbeeld van de Bossche School van Dom van der Laan, is al herhaaldelijk gepubliceerd in het Periodiek. Zie onder andere het themanummer van oktober 2016.

In deze aflevering van Uit het archief gaan we in op de vraag wat zich hier afspeelt. De fotograaf is erin geslaagd de volledige groep vast te leggen, want in de beginjaren bestond de gemeenschap uit dertig zusters.

Hebben zij in de Heilig Hartkerk de mis bijgewoond? Zij hadden toch hun eigen gebedsdiensten. Vindt er hier een processie plaats ter gelegenheid van een bepaalde gebeurtenis? De redactie hoort het graag. U kunt dan een e-mail sturen aan redactie@historischekringmaarsse.nl ●

Oud Nieuws

Ria Tijhuis

Op de Bolensteinseweg huisnummers 5 en 7 staat het dubbele woonhuis Vijselhove. Op deze plek stond vanaf 1885 een boerderij en in opdracht van Johan van de Vijsel, bewoner van Bolenstein, wordt deze in 1904 dusdanig verbouwd dat er van nieuwbouw gesproken kan worden. In de gevel is een steen aangebracht met een vijzel, als verwijzing naar de naam van de opdrachtgever. Johan komt in 1903 vanuit Amsterdam, waar hij een houthandel dreef, naar Maarssen en hij zet dit bedrijf voort op de hoek met de Straatweg. De laatste gebruiker van de houtloods is de firma Brinkhof. Op deze plek was tot voor kort restau-

rant Auguste gevestigd.

In 1912 komt Cornelis Johannes Valkenstein, pseudoniem van Alfons van Lier en bekend als kinderboekenschrijver op nummer 5, toen nog nummer 53 te wonen. In 1930 wordt door hem, Kees, een spreuk op de luifel aangebracht: *'Jan bedenckt 't, Piet volbrengt 't, Klaesgien laeckt 't, Acht wat maeckt 't'* (zie afbeelding 1). Deze spreuk is volgens ons aller Periodiek van 1976.1, pagina 12 door hem bedacht en bedoeld om hiermee de betrekkelijke waarde van mensendaden aan te geven. Jan, Piet en Klaas, dat zijn wij allemaal, ook de vrouwen, vandaar misschien Klaesgien.

Foto Ria Tijhuis

Echter.... Op kanaal 50 wordt in de afgelopen zomerperiode door de zender 'ONS' het programma 'De canon van Amsterdam' uitgezonden. In één van de afleveringen komt de architectuur van de Vondelstraat aan de orde. Deze hele straat is een project van Pierre Cuypers. Hij is ook de architect van Het Rijksmuseum (1885) en de Vondelkerk (1880). Schuin tegenover deze kerk wordt in 1882 op de huisnummers 75 en 75a een dubbelvilla gebouwd met de naam Nieuw Leyerhoven. George Sturm, een Oostenrijks kunstschilder die ook het grootste deel van de decoratie van het Rijksmuseum voor zijn rekening heeft genomen, krijgt opdracht een tegeltableau te ontwerpen. Het wordt een drieluik met drie mannen en daaronder de volgende tekst met een enigszins andere spel-

ling dan die we al kennen:

Jan bedenckt 'et, Piet volbrenght 'et, Claesgen laeckt 'et, Och! wat maeckt 'et.

Jan, de bedenker, is de architect. Piet volbrenght het, hij is de bouwer. Met Klaas bedoelde Cuypers de gemeente. Hij vond dat de gemeente Amsterdam hem tegenwerkte, want hij moest voortdurend nieuwe plannen maken voor de Vondelstraat. Als aanvulling op het rijmpje komt daar nog bij: *'De konst is langh, het leven kort'*. De gedachte dat de kunst langer meegaat dan een mensenleven lag Cuypers na aan het hart.

Heeft Kees Valkenstein zich destijds laten inspireren door deze tekst, die hij al eens in de Vondelstraat had gelezen? ●

TV-zender ONS en www.straatpoezie.nl

Nieuwe publicatie HKM

Bethunepolder

De Bethunepolder blijft een interessant onderdeel van het grondgebied van de gemeente Stichtse Vecht. In het Periodiek van de HKM is er in de loop der jaren veel aandacht aan besteed. Dit bijzondere gebied blijft in de belangstelling staan. Er is nu ook een informatieve wandeling gepland door de polder.

Eén van onze leden, Wim van Diepeningen, heeft een handig, digitaal boekje samengesteld met daarin een overzicht van alle artikelen die in de loop der jaren over dit gebied in het Periodiek van de HKM zijn gepubliceerd. Men hoeft de artikelen dan niet apart op de website op te zoeken, maar heeft ze in één keer allemaal bij elkaar. Zij geven

een overzicht van de interessante geschiedenis van de polder en de teksten zijn chronologisch gerangschikt.

De Bethunepolder ligt drie meter onder het NAP (Nieuw Amsterdams Peil). Nergens ter wereld komt door de druk van het water in onder andere 't Gooi (communicerende vaten) zoveel grondwater naar boven. Het is bijna 34 miljoen liter per jaar, ongeveer 50 grote zwembaden per dag. Als het water niet zou worden weggepompt, stond de gehele polder onder water. De polder wordt nu beheerd door Waternet en Staatsbosbeheer. Bij een overeenkomst in 2011 werd de hele polder aangewezen als natuurgebied. Slechts twee veeboerderijen bleven bestaan in de polder.

Het gezin van een veenarbeider voor hun huisje.

Huidige situatie van de Bethunepolder, nu **Noorderpark**; 6000 hectare natuurgebied.

Lijst met artikelen over de Bethunepolder

Jaargang	Auteur	Titel
1976-2	E.J. Rinsema	Nimmerdor, geschiedenis Bethunepolder (1)
1976-3	E.J. Rinsema	Nimmerdor, geschiedenis Bethunepolder (2)
1978-3	D. Dekker	100 Lentes van de Bethune (boekbespreking)
2003-1	A. Hoekstra	Arm maar warm, Marie Coenen en de Bethunepolder
2003-2	R. Plomp	Bethunepolder 1940-1945, inundaties, gevolgen, herstel
2013-2	J.J. Dijk	Windhoos in de Bethunepolder in 1978
2015-2	H. Brinkhof en A. de Zwart	1940-1945
2017-4	C. Visser 't Hooft	Ontstaan en ontwikkeling Bethunepolder, deel 1
2018-1	C. Visser 't Hooft	Ontstaan en ontwikkeling Bethunepolder, deel 2
2019-2	C. Visser 't Hooft	Het Rode Dorp in de Bethunepolder: inwonster vertelt
2020-1	C. Visser 't Hooft	't Baanwachtershuisje in de Bethunepolder

Het digitale boekje omvat **28 pagina's op A4** met tekst en foto's. Het is als pdf **gratis** te verkrijgen via vandiepeningen@gmail.com of via secretaris@historischekringmaarsse.nl ●

het oude regthuys
eetcafé • feestcafé • catering
laan van niftarlake 101 • 3612bp • tienhoven
telefoon 0346 - 28 13 82 • website hetolderegthuys.nl

HAIRFASHION maarssen
HAIRFASHION MAARSSSEN
PROFESSIONALS
IN HAARVERZORGING
EEN MOMENT
VOOR JE HAAR
EN VOOR JEZELF
PERSOONLIJKE AANDACHT EN DESKUNDIG ADVIES
DIRECT EEN AFSpraak MAKEN
TEL. 0346 562032
HAIRFASHIONMAARSSSEN.NL
OF DOWNLOAD
ONZE APP

HAIRFASHION MAARSSSEN | KAATSBAAN 3 | MAARSSSEN

de Graaff
slapen/bedmode/lingerie/linnenshop

Kaatsbaan 48
3601 ED Maarssen
0346-562122
www.degraaffmaarsse.nl

Ritter
MAKELAARDIJ

aankoop • taxaties
verkoop • hypotheken
verhuur • nieuwbouw

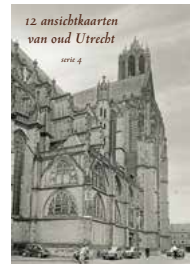
Sterk door Service!

Nassaustraart 14
3601 BG Maarssen
0346 - 58 50 30

ritter@era.nl
www.eraritter.nl
 erarittermakelaardij
 @ERA_Ritter

**Afbeeldingen en foto's uit een andere tijd. Kunst van alle tijd.
Gevat in doosjes met ansichtkaarten. **Bekijk onze website!****

muldershouse.nl